

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Azar Akbarian

Hur aktsam kan en sexköpare förväntas vara?

Om innebörden av aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB när
sexköp av barn i 6 kap. 9 § BrB bedöms och
dess förenlighet med effektivitets- och rättssäkerhetshänsyn

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Jacob Öberg

Termin för examen: period 1 VT2020

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	6
FÖRORD	8
FÖRKORTNINGAR	9
1 INLEDNING	10
1.1 Ämnets relevans	10
1.2 Syfte och frågeställningar	13
1.3 Avgränsningar	13
1.4 Metod och teori	14
1.5 Material	16
1.6 Disposition	16
2 BAKGRUND	18
2.1 Om bestämmelserna	18
2.1.1 6 kap. 9 § BrB	18
2.1.2 6 kap. 13 § BrB	19
2.2 Om effektivitet och rättssäkerhet	20
3 ORDALYDELSEN	24
4 LAGFÖRARBETEN	26
4.1 Skäl till förändring	26
4.2 Allmänt oaktsamhetskrav & allmän oaktsamhetsbedömning	27
4.2.1 Barnets kroppsutveckling	28
4.2.2 Kontroll av ålder	29
4.2.3 Kännedom om skolgång	30
4.2.4 Kontaktytan	30

4.3	Varken kontrollskyldighet eller strikt ansvar	31
4.4	Delslutsatser	31
5	PREJUDIKAT	34
6	UNDERRÄTTERNAS PRAXIS	35
6.1	Avgöranden	35
6.1.1	Nyköpings Tingsrätt, december 2019	35
6.1.2	Mora Tingsrätt, oktober 2019	36
6.1.3	Nyköpings Tingsrätt, oktober 2019	37
6.1.4	Solna Tingsrätt, juli 2019	38
6.1.5	Varbergs Tingsrätt, september 2019	40
6.1.6	Stockholms Tingsrätt, januari 2020	41
6.1.7	Örebro Tingsrätt, januari 2020	43
6.1.8	Örebro Tingsrätt, november 2019	44
6.1.9	Örebro Tingsrätt, oktober 2019	45
6.1.10	Värmlands Tingsrätt, oktober 2019	45
6.1.11	Södertörns Tingsrätt, november 2019	46
6.2	Delslutsatser	49
6.2.1	Cigaretter och alkohol i utbyte	49
6.2.2	Målsägandens egenskaper	50
6.2.3	Kontroller	51
6.2.4	Medgivanden	51
6.2.5	Övriga omständigheter	52
6.2.6	Ansvarsfördelningen	53
6.2.7	Outvecklade domskäl	53
6.2.8	Skuldformer	54
7	ANALYS OCH SLUTSATSER	56
7.1	Vad innebär aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB för barnsexköp?	56
7.1.1	Täcks omedveten oaktsamhet av aktsamhetskravet?	56
7.1.2	Är bedömningen av oaktsamhet allmän?	57
7.1.3	Hur bedöms barns kroppsutveckling?	59
7.1.4	Hur värderas frågor om ålder?	60

7.2 I vilken utsträckning är rättsläget lämpligt i ljuset av kraven på rättssäkerhet och effektivitet?	62
7.2.1 Hur förhåller sig rådande rättsläge till kraven på rättssäkerhet och effektivitet?	62
7.2.2 Hur borde regleringen var utformad utifrån kraven på rättssäkerhet och effektivitet?	65
BILAGA A	67
BILAGA B	69
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	70
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	74

Summary

In January 2020 the range of punishment for exploitation of a child through the purchase of a sexual act got stricter. The reasoning behind the change was to strengthen the criminal justice protection for these children. Exploitation of a child through the purchase of a sexual act is associated with a low prosecution frequency. An explanation for this has been that the rule of negligence in the sixth chapter thirteenth paragraph of the Swedish Criminal Code - that is applicable to several sexual offences against children - was particularly difficult to prove for older children. As a result of this perpetrators often were prosecuted for purchase of sexual services instead and never became liable to pay damages. The rule of negligence got stricter in July 2018. Consultation bodies for children's rights claimed that the change would not be enough for this specific crime. The context for exploiting a child through the purchase of a sexual act normally leads to a lack of reliable information and a limited contact between the parties before physically meeting. This results in there being few circumstances to take into account in the assessments. It is particularly difficult to prove insight or suspicion based on body development when the seller is as old as fifteen to seventeen years old. Children enter puberty at an earlier age nowadays.

These children have a problematic circumstance of life in common and risk being seriously abused and suffering long term mental effects. They are in need of protection but the question is if the criminal justice protection is sufficient. The purpose of this paper is to interpret the rule of negligence for this crime specifically and to determine whether it is effective enough and compatible with the rule of law.

The results are the following. The adjudication process is not fully compatible with the legislative history. The rule of negligence is mitigated and the assessment is widened to consider all relevant circumstances. A child's body development is still a relevant circumstance but is neither superior or subordinate and can solely be enough to fulfill the evidentiary requirement. Body development is a legal concept that includes appearances, general development and

impressions. An obligation for the perpetrator to verify age arises when there are enough circumstances that indicate that the seller is a minor. The assessment of asked questions is not as uniform, and can be interpreted for or against liability. The changed rule of negligence increases the effectiveness and rule of law for exploitation of a child through the purchase of a sexual act when there are several circumstances to take into account. This is typically not the case in this offence. The effects must therefore be a marginal increase of effectiveness and a small decrease in the rule of law. This should have been predicted and counteracted by the legislator. Purchasers of sexual acts initially know that they are committing a criminal act that can correspond to the exploitation of a child through the purchase of a sexual act. This particular nature of the offence should be considered as a relevant circumstance that always brings an obligation for the perpetrator to verify age. That would better guarantee the effectiveness which was the initial purpose of the amendment of the law. The damage on the rule of law could be compensated with a norm of how purchasers of sexual acts could proceed to realise the true age.

Sammanfattning

Från och med den 1 januari 2020 skärptes straffskalan för sexköp av barn. Syftet med åtgärden var att förstärka det straffrättsliga skyddet för ungdomar mot att dras in i prostitution. Brottet är förknippat med låg åtalsfrekvens. Det har tidigare förklarats med att aktsamhetskravet i förhållande till ålder i 6 kap. 13 § BrB - som täcker flera sexualbrott med åldersgräns - var särskilt svårt att uppfylla för åldersgruppen femton till sjutton år. Till följd av detta rubricerades många gånger gärningarna istället som köp av sexuell tjänst och barn gick miste om möjligheten till skadestånd. På grund av bevisvärigheterna skärptes aktsamhetsregeln den 1 juli 2018. Myndigheter och organ som verkar för barns rättigheter signalerade att skärpningen inte skulle vara tillräcklig för sexköp av barn. Tillgången till trovärdig information i sexköpssammanhang är bristande och kontaktytan innan det fysiska mötet är vanligtvis begränsad. Detta gör att det för detta brott typiskt sett finns få omständigheter att beakta i aktsamhetsbedömningen. Det är särskilt svårt att enbart utifrån kroppsutveckling styrka insikt eller misstanke om underårighet när barnet är mellan femton och sjutton år, särskilt eftersom barn inträder i puberteten i allt lägre åldrar.

Skyddsvärdet för brottet är högt. Barn som förmås att tåla eller utföra sexuella handlingar mot ersättning har en problematisk livssituation, riskerar att utsättas för övergrepp som är grova med långtidsverkande skadliga effekter. Frågan är om det rättsliga skyddet för barn mot att utsättas för sexköp är tillräckligt. Syftet med uppsatsen är att fastställa innebörden i det nya aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB för sexköp av barn och om rättsläget är tillfredsställande mot bakgrund av principerna om effektivitet och rättssäkerhet.

Resultaten är följande. Tillämpningen av aktsamhetskravet i sexköp av barn motsvarar inte fullständigt riktlinjerna i förarbetena. Skuldkravet är sänkt till att inkludera omedveten oaktsamhet och bedömningen är utvidgad till att gälla alla för gärningspersonen relevanta omständigheterna. Barnets kroppsutveckling är fortsatt relevant men ges varken underordnad eller överordnad betydelse och kan ensamt räcka för att uppfylla beviskravet. Kroppsutveckling

är ett brett begrepp som rymmer utseende, allmän utveckling och intryck. Ett kontrollkrav aktualiseras när det föreligger omständigheter som tillräckligt tydligt talar för underårighet. Har frågor om ålder ställts, kan det tala för och emot att misstanke om underårighet förelåg. Det skärpta aktsamhetskravet ger ökad effektivitet och rättssäkerhet för sexköp av barn när det finns flera omständigheter att beakta. Kontexten för brottet ser däremot sällan ut så. Effekterna av det sänkta skuldkravet bör därmed vara en marginell effektivitetsökning och en något försämrad rättssäkerhet. Detta borde ha förutsetts och motverkats. Sexköpare vet initialt att de begår en kriminaliserad handling som riskerar att motsvara sexköp av barn. Denna särskilda karaktär på brottet borde alltid beaktas som en relevant omständighet som ensamt ålägger en kontrollskyldighet för köparen. Detta skulle i större utsträckning garantera den effektivitet som eftersträvades med lagändringen. För att kompensera för rättssäkerheten kan en tydlig norm utformas för hur sexköpare kan och bör komma till insikt om ålder.

Förord

Tack familjen min. För att ni alltid har haft höga ambitioner, orädda har tagit er an nya yrkesbanor, envist nämnt juridik sedan 2006 och skickat kämpa på/heja heja/lite till-meddelanden när det har varit som svårast. Utan er hade jag aldrig haft möjlighet att ändra mig och byta karriär.

Ni kringspridda - jag saknar er redan. Det såg pandemin till. Tack för inmundigandet av kärleksmums, vattenkrig i maj och insikten att det (nästan) alltid är lägligt att starta en långtgående diskussion. Ni blev min stomme på juristprogrammet.

Jon, vi träffades under min första utbildning och blev föräldrar under min andra. Ditt tålmodiga och humana föräldraskap banade väg för mig att med trygghet slutföra det här så bra jag kunde. Ett evigt tack.

Nanna, den här uppsatsen är tillägnad dig.

Malmö, den 24 maj 2020

Azar

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande Rådet
ECPAT Children for Sexual Purposes	End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
Europakonventionen	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från hovrätten
SOU	Statens Offentliga Utredningar

1 Inledning

1.1 Ämnets relevans

Från och med den 1 januari 2020 skärptes straffskalan för brottet utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling i 6 kap. 9 § brottsbalken (tidigare köp av sexuell handling av barn).

Minimistraflet höjdes från böter till fängelse och maximistraflet ändrades från två års fängelse till fyra år. I samband med detta byttes brottsbeteckningen till den nuvarande. Syftet med åtgärderna var att förstärka det straffrättsliga skyddet för barn och ungdomar mot att dras in i prostitution.¹ Brottet innebär en allvarlig kränkning av barnet och lagregeln ska signalera det. Med ändringarna ska synen på brottet ha skärpts och dess allvar och särskilda beskaffenhet ytterligare ha markerats.²

Samtidigt leder få anmälningar om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till lagföring. Statistik från brottsförebyggande rådet Brå visar att 131 anmälningar och elva lagföringar skedde år 2018.³ 2019 hade anmälningarna ökat till 224 stycken⁴ medan antalet lagföringar ännu inte hade blivit officiellt vid inlämningen av denna uppsats.⁵ Den låga åtalsfrekvensen förklarades tidigare med att oaktsamhet var särskilt svårt att uppfylla i förhållande till åldrarna femton till sjutton år.⁶ Aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB har sedan dess skärpts (från och med den 1 juli 2018) till att inkludera omedveten oaktsamhet.⁷ Myndigheter och organ som verkar för barns rättigheter signalerade inför lagändringen att skärpningen skulle vara otillräcklig.⁸ Fortfarande består det som i forskning och av Barnombudsmannen innan lagändringen beskrevs som det huvudsakliga problemet med

¹ Se prop. 2018/19:157 s. 1.

² Ibid s. 13.

³ Se Brå, Statistik över anmälda brott; Brå, Lagföringsbeslut efter huvudbrott och huvudpåföljd.

⁴ Se Brå, Statistik över anmälda brott.

⁵ Se Brå, Personer lagförda för brott 2019.

⁶ Se Johansson (2012) s. 256.

⁷ Se prop. 2017/18:177 s. 57.

⁸ Se Pettersson (2016) s. 7; Malmberg (2016) s. 5.

regleringen. Aktsamhetskravets generella utformning är inte tillräckligt anpassad till brottet i 6 kap. 9 § BrB som skiljer sig från andra sexualbrott mot barn.⁹

Kontexten för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling bidrar till att brottet är särskiljande. Båda parter vill undvika uppmärksamhet i sammanhanget, vilket försämrar tillgången till information och trovärdigheten av den. Den typiska kontaktytan för brottet bidrar också till det. Det är vanligare att kontakten mellan de inblandade är kortvarig och begränsad än i till exempel mål om våldtäkt mot barn. Det försämrar möjligheten för köpare att bilda sig en uppfattning om säljares ålder.¹⁰ Vidare är karaktären på brottet utmärkande. Sexköpare tar en medveten risk när de begår en handling som är kriminaliserad oavsett säljares ålder. De kan inte som i vissa andra sexualbrott mot barn tro att de utför en laglig handling.¹¹

På grund av problemen med aktsamhetskravet i förhållande till ålder rubriceras många gånger gärningsbeskrivningen istället som köp av sexuell tjänst.¹² Påföljden blir mycket mildare - 50 dagsböter för typiska fall¹³ och villkorlig dom och dagsböter vid försvårande omständigheter¹⁴ - och målsäganden går miste om möjligheten att erhålla kränkingsersättning.¹⁵ Bristen på en effektiv tillämpning av brottet i 6 kap. 9 § BrB väcker frågan om barn har ett tillräckligt rättsligt skydd från att dras in i prostitution.

Skyddsvärdet för detta brott är mycket högt. Barn som förmås att tåla eller utföra sexuella handlingar mot ersättning har ofta gemensamt att deras livssituation är problematisk med till exempel psykisk ohälsa, självska debeteende, erfarenheter av sexuella övergrepp, bristande vuxenkontakter, uppväxt i missbrukarmiljöer och/eller missbruk.¹⁶ De har således redan varit utsatta, vilket har utnyttjats.¹⁷ Detta kommer också till uttryck i att de sexuella handlingar som

⁹ Se Johansson (2012) s. 256; Malmberg (2016) s. 7.

¹⁰ Se Johansson (2012) s. 236.

¹¹ Ibid.

¹² Se 6 kap. 11 § brottsbalken (1962:700).

¹³ NJA 2001 s. 527.

¹⁴ Se RH 2008:59.

¹⁵ Se Johansson (2012) s. 220.

¹⁶ Se SOU 2016:42 s. 132.

¹⁷ Ibid s. 162.

efterfrågas av barn generellt är mer hänsynslösa.¹⁸ Ungdomar har svårare än vuxna att sätta gränser sexuellt.¹⁹ Dessa ungdomar har på grund av sin problematik också svårare för det än andra i samma ålder.²⁰ Effekterna av att som barn eller ungdom ha erbjudit sex mot ersättning är skadliga, generellt omfattande och långtidsverkande.²¹ Inte sällan blir det en inkörsport till vuxenprostitution senare i livet.²² Detta gör det angeläget att särskilt utreda om det rättsliga skyddet för barn behöver stärkas på detta område.

Det råder brist på forskning inom ämnet för uppsatsen. Rättsläget har inte utretts sedan aktsamhetskravet ändrades den 1 juli 2018. Inte heller de lege ferenda-argumentation har förts kring det nya aktsamhetskravet. På kandidat- och examensnivå har endast närliggande fördjupning gjorts.²³ Resultaten är inte direkt användbara för denna uppsats, bland annat eftersom sexköp av barn inte är utgångspunkten. Innan lagändringen behandlade universitetslektorn Märta C. Johansson ämnet i en artikel i Svensk juristtidning.²⁴ Där granskades underrätternas bedömningar av köparnas insikt eller oaktsamhet i relation till säljarnas underårighet. Tillämpningen av oaktsamhetsbestämmelsen bedömdes inte vara tillräckligt anpassad för sexköpkontexten vilket ansågs riskera att minimera skyddet till att endast omfattade minderåriga som är mindre utvecklade. En vetenskaplig fördjupning i ämnet har således inte gjorts sedan 2012. Sedan dess har flera ändringar gjorts i lagstiftningen. Aktsamhetskravet har skärpts och likaså straffskalan för brottet.

När det i uppsatsen framöver hänvisas till 'barnsexköp' avser det brottet i 6 kap. 9 § BrB utan att beakta hur brottet formulerades vid en särskild tidpunkt.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid s. 154.

²⁰ Ibid s. 132.

²¹ Ibid s. 154, 196f.

²² Se SOU 2016:42 s. 154.

²³ Se Nyberg (2019); Akbarian (2019).

²⁴ Se Johansson (2012).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att fastställa innebörden i aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB för barnsexköp och om rättsläget är tillfredsställande mot bakgrund av principerna om effektivitet och rättssäkerhet.

Uppsatsens frågeställningar är:

1. Vad innebär aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB för barnsexköp?
 - a. Täcks omedveten oaktsamhet av aktsamhetskravet?
 - b. Är bedömningen av oaktsamhet allmän?
 - c. Hur bedöms barns kroppsutveckling?
 - d. Hur värderas frågor om ålder?
2. I vilken utsträckning är rättsläget lämpligt i ljuset av kraven på rättssäkerhet och effektivitet?
 - a. Hur förhåller sig rådande rättsläge till kraven på rättssäkerhet och effektivitet?
 - b. Hur borde regleringen var utformad utifrån kraven på rättssäkerhet och effektivitet?

1.3 Avgränsningar

Endast ansvarsfrågan har behandlats i denna utredning. Straffskärpningen för barnsexköp som började gälla den 1 januari 2020 skulle i och för sig kunna ses som ett skäl till fördjupning. Påföljdsfrågan har dock utelämnats för att möjliggöra en fördjupad och mer heltäckande undersökning av det nuvarande straffansvaret.

Frågan om huruvida kriminalisering är ett effektivt sätt att förhindra barnsexköp har inte rymts inom ämnet för denna uppsats. Utgångspunkten för utredningen har varit att barnsexköp är kriminaliserat med fokus på hur det är formulerat och hur det skulle kunna vara det. Olika preventionsteorier har därmed inte aktualiserats.

Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling är kriminaliserat på försöksnivå²⁵ och en gärningsperson kan dömas för medverkan till brottet.²⁶ Det har varken i förarbeten eller praxis förekommit upplysningar kring dessa brott som kan ha bidragit till svar på uppsatsens frågeställningar. Främjande och försök till brottet har således avgränsats bort.

I praxisgenomgången framgår att barnsexxöp framförallt är ett brott som utförs av män mot kvinnor. Denna tendens finns för sexualbrott generellt.²⁷ Även om det kan framstå som anmärkningsvärt att inte lyfta detta, har uppsatsens begränsade omfång lett till att mer grundläggande perspektiv för rättsordningen har anlagts.

1.4 Metod och teori

För att svara på frågeställningarna vars bredd sträcker sig från de lege lata till de lege ferenda-argumentation, har straffrättsdogmatisk metod använts med inslag av straffrättspolitik.

Den första frågeställningen i uppsatsen formulerar ett försök till att förklara normen för barnsexxöp. Rättsläget har fastställts i enlighet med en konventionell rättsdogmatisk metod. Med ledning av de vedertagna rättskällorna har rättsläget beskrivits, systematiserats och tolkats.²⁸ Hänsyn har tagits till att rättskällevärdet varierar med juridisk disciplin.²⁹ Inom straffrätten ifrågasätts om doktrinen ska räknas till rättskällorna. Denna diskussion har inte blivit föremål för fördjupning här eftersom litteratur i ämnet för denna uppsats är begränsad. Dessutom har inte sällan den straffrättsvetenskapliga doktrinen en påtaglig betydelse för rättsutvecklingen, vilket kan motivera användningen av den.³⁰ Bestämmelsen som är föremål för rekonstruktionen är kortfattad. Innebörden har således behövts hämtas från andra rättskällor än lagtext. Det saknas vägledande prejudikat i frågan. Därmed har underrättspraxis tillsammans med lagförarbeten,

²⁵ I 6 kap. 15 § och 23 kap. 1 § brottsbalken (1962:700).

²⁶ I 23 kap. 4 § brottsbalken (1962:700).

²⁷ Se Leijonhufvud (2015) s. 105.

²⁸ Se Sandgren (2018) s. 49.

²⁹ Se Nääv, Zamboni (2018) s. 30.

³⁰ Se Asp, Ulväng, Jareborg (2013) s. 20.

varit de framträdande rättskällorna i framställningen.³¹ Tolkningen har gjorts enligt objektiv, subjektiv och teologisk modell.³² Hänsyn har tagits till straffrättens legalitetsprincip. Tolkningen har gjorts restriktivt³³ och culpateorier inom skadeståndsrätten har till exempel inte beaktats.³⁴

Sökningar³⁵ efter praxis i tings- och hovrätterna har gjorts på sökmotorn InfoTorg Juridik. Två sökfraser³⁶ har använts, dels ”köp av sexuell handling av barn”, dels ”köp av sexuell tjänst OCH barn”.³⁷ Endast händelser som inträffade efter ändringen den 1 juli 2018 har beaktats. Efter den slutliga sorteringen återstod elva domar från landets tingsrätter att basera praxisgenomgången på.

38

Den andra frågeställningen styr ämnet ett steg längre till att förklara normens existens. Det rådande rättsläget har således analyserats med metoden rättspolitisk argumentation, vilket är ett naturligt moment att inkludera inom straffrättsvetenskapen. Skälet till en fördjupning i ämnet har varit att utreda huruvida skyddet för barn mot att utsättas för sexköp är tillräckligt. En given rättspolitisk utgångspunkt för uppsatsen har således vara effektivitet. Medan effektivitetshänsyn dominerar straffprocessrättslig lagstiftning, dominerar rättssäkerhetsprincipen den straffrättsliga lagstiftningen. Det föreligger en straffrättsideologisk motsättning mellan dessa två intressen. Genom att beakta dem båda har ett balanserat förhållningssätt eftersträvat i framställningen. Målsättningen har varit att nå principiella ställningstaganden som bidrar till en mer rationell rättslig argumentation. Syftet med en de lege ferenda argumentation är att föreslå lösningar på problem, vilket möjliggör en ändamålsinriktad argumentation. Hänsyn har samtidigt tagits till att utrymmet för fristående sådana är mindre på straffrättens område.

³¹ Se Nääv, Zamboni (2018) s. 36.

³² Ibid s. 31.

³³ Ibid.

³⁴ Se Dahlman (2000) s. 74, 143–156.

³⁵ Sista datum för sökningarna var den 9 april 2020.

³⁶ Vid tidpunkten för sökningen hade ännu inga anmälningar om händelser som inträffat 2020, resulterat i dom. Den nya brottsbeteckningen i 6 kap. 9 § BrB genererade därför inga sökresultat.

³⁷ Syftet med den andra sökfrasen var att fånga upp åtal som rubricerats som köp av sexuell tjänst trots att målsäganden var mellan femton och arton år när händelsen inträffade. Inget i dessa domar tydde på att barn varit inblandade och är därför inte inkluderade i praxisgenomgången.

³⁸ Tingsrättsdomarna begränsades till att inte gälla försök eller medhjälp till brottet, mål där de objektiva förutsättningarna för ansvar inte ansågs uppfylla eller när det förelåg tydlig insikt om ålder.

1.5 Material

Doktrinen i denna uppsats kan delas upp i böcker som täcker grundläggande straffrättsliga frågor som effektivitet, rättssäkerhet och skuld respektive böcker och artiklar som rör hur barnsexköp och sexualbrott mot barn ter sig. Flera framställningar av Nils Jareborg har varit framträdande såsom *Prolog till straffrätten* (2011) och *Kriminalrättens grunder* (2013) men också *Straffansvar* (2018) av Jack Ågren, Madeleine Leijonhufvud och Suzanne Wennberg. Det finns flera decennier gamla publikationer i materialet.³⁹ Detta bör inte vara ett problem när det som analyseras hör till den grundläggande straffrätten och när senare utgivningar också har använts.

Det kan framstå som en svaghet att den vetenskapliga artikeln av Märta C. Johansson *Att göra ett ansvarigt sexköp: uppsåts- och oaktsamhetsbedömningar vid underårighet i fall av människohandel, koppleri och sexköp* är publicerad 2012, således innan ändringen av oaktsamhetskravet. Detta är dock inte relevant eftersom artikeln framförallt har använts för att beskriva barnsexköp som brott. Däremot kan det ifrågasättas att enbart denna källa har hänvisats till när den särskilda kontexten för barnsexköp har beskrivits. Detta problem mildras dock av att framställningar i remissvaren och i förarbetena verkar ge stöd för beskrivningen.

Möjligen hade resultatet av denna utredning blivit mer givande i ett senare skede. Tillgänglig underrättspraxis skulle då vara mer omfattande och förmodligen inkludera hovrättsdomar. Ännu mer underbyggda slutsatser om tillämpningen av oaktsamhetsregeln hade då kunnat dras. Att regeln är relativt ny och med det bristen på relevant material, har också bidragit till att förarbetena har fått en framträdande roll i denna framställning. Denna avvägning hade med tiden kunnat göras annorlunda.

1.6 Disposition

I uppsatsens inledning redogörs för ämnets relevans, arbetets syfte och frågeställningar. Där beskrivs också vilka avgränsningar som har gjorts och valet av metod, teori och material. Kapitel

³⁹ Se Jareborg (1986); Jareborg (1974).

två täcker nödvändig bakgrund med redogörelser för bestämmelserna, effektivitets- och rättssäkerhetsprincipen. De fyra därpå följande kapitlen avhandlar aktsamhetskravet utifrån de etablerade rättskällorna inom straffrätten. De två mer omfattande kapitlen avslutades med avsnitt om delslutsatser. I kapitel tre analyseras ordalydelsen. Kapitel fyra är ett av uppsatsens mest omfattande kapitel och täcker lagförarbetena. Dessa presenteras efter vilka omständigheter som kan blir relevanta i aktsamhetsbedömningen för barnsexköp. Kapitel fem är ett kort kapitel med redogörelser för prejudikat som angränsar till uppsatsens ämne. I kapitel sex presenteras, systematiseras och analyseras elva domar från landets tingsrätter. Uppsatsens frågeställningar besvaras i kapitel sju som är arbetets sista del. Innebörden i aktsamhetskravet fastställs i kapitlets första avsnitt och resultaten analyseras utifrån ett effektivitets- och rättssäkerhetsperspektiv. I det andra avsnittet konstateras hur rådande rättsläge förhåller sig till kraven på rättssäkerhet och effektivitet och om det är tillfredsställande.

2 Bakgrund

2.1 Om bestämmelserna

2.1.1 6 kap. 9 § BrB

Straffbestämmelsen i nuvarande 6 kap. 9 § BrB har genomgått två större förändringar. I samband med den stora sexualbrottsreformen 2005 reformerades regleringen.⁴⁰ Den ursprungliga beteckningen förförelse av ungdom⁴¹ ersattes med köp av sexuell handling av barn.⁴² Tillämpningsområdet vidgades till att omfatta köp av sexuella tjänster av ungdomar under andra förhållanden än rena prostitutionsförhållanden. Att utnyttja en sexuell tjänst som annan har betalat blev också kriminaliserat. Sexuell handling ersatte rekvisitet sexuell umgänge och med det vidgades innebörden.⁴³ Slutligen höjdes straffmaximum från fängelse i sex månader till fängelse i två år.⁴⁴ Syftet med uppdateringen var huvudsakligen att skydda ungdomar från att dras in i prostitution men också att signalera att brottet generellt har ett högre straffvärde än motsvarande gärningar mot vuxna.⁴⁵

För utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling döms enligt nuvarande 6 kap. 9 § första stycket BrB den som, i annat fall än som avses förut i sjätte kapitlet i brottsbalken, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling. Samma ansvar gäller enligt andra stycket även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan. Maximistraffet är fyra års fängelse.

Skuldrekvisiten i 6 kap. 9 § BrB är blandade.⁴⁶ De objektiva rekvisiten i brottsbeskrivningen ska täckas av det subjektiva rekvisitet uppsåt. I förhållande till barnets ålder är kravet på täckning

⁴⁰ Se prop. 2018/19:157 s. 11f.

⁴¹ Se SOU 2016:42 s.127-130.

⁴² Ibid s. 16f.

⁴³ Ibid s. 127–130.

⁴⁴ Se dir. 2014:128 s. 8.

⁴⁵ Se SOU 2016:42 s. 135.

⁴⁶ Se Jareborg (1986) s. 18.

lägre ställt och det räcker med oaktsamhet. 6 kap. 13 § BrB föreskriver således undantag från det allmänna kravet på uppsåt⁴⁷ när det gäller sexualbrott mot barn i 6 kap. 4-6 och 8-10 a §§ BrB.

Att brottet är subsidiärt till andra brott i samma kapitel, medför att barnet inte ska vara yngre än femton år för att brottsrubriceringen ska aktualiseras. När barnet är yngre än det men övriga rekvisit för brottet är uppfyllda, kan rubriceringen istället bli våldtäkt mot barn⁴⁸, sexuellt utnyttjande av barn⁴⁹ eller sexuellt övergrepp mot barn.⁵⁰ I paragrafens ordalydelse framgår att skyddet endast täcker barn mellan femton och sjutton år. Barn i denna åldersgrupp anses således inte ha förmågan att samtycka till att sälja sexuella handlingar. För brottsoffer som är arton år och äldre aktualiseras brottet köp av sexuell tjänst.⁵¹

2.1.2 6 kap. 13 § BrB

Aktsamhetskravet infördes i samband med brottsbalkens tillkomst år 1962. Det var för sådana fall då gärningspersonen inte kunde anses övertygad om att ha insett att den mot vilken brottet förövades inte uppnått den aktuella åldersgränsen men däremot haft skälig anledning att anta att så var fallet.⁵² Ändringen motiverades av bevissvårigheter. Innan dess krävdes full insikt i relation till ålder för de handlingar med barn som då var kriminaliserade. När verklig insikt inte var styrkt var det dock svårt att avgöra i vilken utsträckning eventuellt uppsåt skulle läggas gärningspersonen till last. Domstolarna hade i vissa fall dömt till ansvar med en något pressad tolkning av uppsåtsbegreppet.⁵³

Av de ursprungliga förarbetena framgår att 6 kap. 13 § BrB skulle tillämpas med stor försiktighet. Formuleringen ”skälig anledning att anta” motsvarade en relativt hög grad av oaktsamhet. Ansvar utdömdes inte om barnet hade en kroppsutveckling som är naturlig för den som klart passerat åldersgränsen (sjutton eller arton år) och omständigheterna i övrigt inte hade

⁴⁷ 1 kap. 2 § BrB.

⁴⁸ 6 kap. 4 § BrB.

⁴⁹ 6 kap. 5 § BrB.

⁵⁰ 6 kap. 6 § BrB.

⁵¹ 6 kap. 11 § BrB.

⁵² Se SOU 2016:42 s. 208–10.

⁵³ Ibid.

gett gärningsmannen anledning att vara på sin vakt.⁵⁴ Bestämmelsen kvarstod i princip oförändrad fram till den nya sexualbrottslagstiftningen 2018. Ändringen av 6 kap. 13 § BrB föranleddes bland annat av att tillämpningsområdet ansågs ha blivit alltför begränsat.⁵⁵

2.2 Om effektivitet och rättssäkerhet

Det är med allmänna principer som de grundläggande krav som måste ställas på en rättsstat för att hålla balansen mellan statens makt och och den enskildes frihet har definierats.

Effektivitetsprincipen är en av dessa och består av flera strävanden. Målsättningen är att det ska bli lättare och billigare att komma åt gärningspersoner, att flexibiliteten ska öka och att det ska vara möjligt att ingripa mot det som är förkastligt utan att hindras av ”stelbent legalism”.⁵⁶

Principen finns också på ett internationellt plan. Enligt Europadomstolen måste stater uppfylla rättighetsfrågor - på pappret och praktiskt - genom att garantera enskilda tillgång till rättigheterna.⁵⁷ Rättsprinciper är en form av rättsregler som är överordnade eller grundläggande men av en böra-karaktär.⁵⁸ De tillämpas genom att beaktas och överträds inte nödvändigtvis när de inte följs.⁵⁹ Effektivitetsprincipen måste dock - på grund av Europakonventionen - få genomslag när svenska domstolar dömer en rättighetsfråga⁶⁰, vilket skyddet för barn mot sexuellt utnyttjande är. Sverige har en positiv förpliktelse att ge barn ett gott skydd mot sexuella övergrepp.⁶¹ Även i Barnkonventionen som nu är inkorporerad i svensk lag uttrycks effektivitetskrav. Staten ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att skydda barn från sexuella övergrepp och sådana skyddsåtgärder bör innefatta effektiva förfaranden.⁶²

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid s. 260f.

⁵⁶ Se Asp, Ulväng, Jareborg (2013) s. 55f.

⁵⁷ Se Åhman (2017) s. 46f.

⁵⁸ Se Marcusson (2017) s. 11f.

⁵⁹ Se Jareborg (2011) s. 83.

⁶⁰ Se Åhman (2017) s. 46f.

⁶¹ Se *M. and C. v. Romania*, no. 29032/04 111 §: ”...the Court considers that States have a positive obligation inherent in Articles 3 and 8 of the Convention to enact criminal-law provisions effectively punishing sexual abuse of children and to apply them in practice through effective investigation and prosecution.”; artikel 3 och 8 i lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

⁶² Se artikel 19 p. 1–2 i lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Kravet på effektivitet är en av två principer som huvudsakligen beaktas i straffrättspolitiken.⁶³ Den andra principen som dominerar utformandet av straff- och processrätten är den om rättssäkerhet. Mellan dessa två principer finns en ideologisk motsättning.⁶⁴ Vilken vikt rättssäkerhet respektive effektivitet ges varierar med värdet de ger uttryck för och rättsområdet⁶⁵ men det ska finnas en godtagbar kompromiss mellan dem för att uppfylla kraven på en modern straffrättspolitik.⁶⁶ Placeringen mellan dessa två ytterligheter avgör delvis hur ett straffrättsligt problem löses.⁶⁷ Det är framförallt en uppgift för lagstiftaren men hanteras också av rättstillämparen.⁶⁸ Beviskravet illustrerar detta. Fler personer skulle fällas för brott om lagstiftaren sänkte beviskravet men det är oförenligt med grundvärden inom rättsstaten. Samtidigt är det inte helt klart vad som krävs för att uppfylla beviskravet. Hänsyn till effektivitet och rättssäkerhet inverkar på rättstillämparens bedömning av det. Detta exempel visar också att det trots intressekonflikten finns en viss samverkan mellan de två principerna; ”...rättssäkerheten säkerställer att vi bestraffar dem som faktiskt är skyldiga och det kan i sin tur ses som en förutsättning för att vi ska kunna tala om effektivitet i egentlig mening.”⁶⁹ Motsättningen mellan behovet av att samhället skyddar från övergrepp å ena sidan och att inte utkräva ansvar där ingen klandervärdhet har visats å andra sidan, återspeglas särskilt i den kriminalpolitiska debatten om sexualbrott.⁷⁰

Rättssäkerhet definieras i juridisk doktrin som förutsebarhet i rättsliga beslut.⁷¹ Det bottnar i krav på formell rättvisa som innefattar likabehandling oberoende av irrelevanta skillnader.⁷² Individer ska kunna förutse vilka handlingar som är straffbelagda och måste skyddas mot godtycke i rättstillämpningen.⁷³ Detta ska inte förväxlas med legalitetsprincipen som med sitt krav på att rättsliga beslut ska ha stöd i lag eller annan författning i och för sig främjar rättssäkerheten men

⁶³ Se Jareborg (2011) s. 38.

⁶⁴ Se Jareborg (2011) s. 83; Asp, Ulväng, Jareborg (2013) s. 55–57.

⁶⁵ Se Jareborg (2011) s. 85.

⁶⁶ Se Asp, Ulväng, Jareborg (2013) s. 21.

⁶⁷ Ibid s. 55.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Se Asp, Ulväng (2019) s. 14f.

⁷⁰ Se Leijonhufvud (2015) s. 29f; Johansson (2012) s. 237.

⁷¹ Se Jareborg (2011) s. 113.

⁷² Ibid s. 122.

⁷³ Se Ribbing, Sandberg (2000) s. 30.

samtidigt är skild från det.⁷⁴ Ur rättssäkerhetsprincipen kommer konformitetsprincipen som innebär att brottspåföljd bara får drabba den som har haft förmåga och tillfälle att rätta sig efter lagen. Det är särskilt relevant i förhållande till det allmänna skuldkravet.⁷⁵ Rättssäkerhet för enskilda är i sin tur en förutsättning för en demokratisk rättsstat.⁷⁶ Medborgare i en rättsstat åtnjuter således rättssäkerhet både mot staten och i rättsordningen.⁷⁷

I juridisk doktrin beskrivs straffrätten vara utsatt för en ökad politisering där kortsiktiga politiska hänsyn prioriteras före andra intressen. Snabba förändringar görs med ökad effektivitet som motivering medan rättssäkerhetsgarantier försvagas. Riskerna med det beskrivs vara flera. Lagstiftningen blir inte sällan symbolisk och bidrar till att lugna en oroad allmänhet men inte till reella förändringar.⁷⁸ Att i ett senare skede korrigeras lagstiftningen är inte ett lika ”möjligt” alternativ eftersom det verkar vara svårare att ta bort lagstiftning än att lägga till.⁷⁹ Den rådande tendensen hos lagstiftaren att vikta mot effektivitet och inte rättssäkerhet skiljer sig från den syn som råder inom doktrinen. Skälen till det är att det saknas empiriskt stöd för att straffrätten bidrar till att lösa samhällsliga och sociala problem och att en tydligt ensidig betoning mot effektivitet beskrivs leda i riktning mot statsterrorism. Därför anses det vara viktigare att straffrättens utformning är defensiv - ett hinder för brottslingar, myndigheter och politiker - och bidrar till att förhindra maktmissbruk.⁸⁰

Huruvida innebörden av aktsamhetskravet i barnsexköp är tillfredsställande ur ett effektivitets- och rättssäkerhetsperspektiv har analyserats löpande i uppsatsen. Även om rättssäkerhetsargument skulle kunna föras utifrån ett brottsofferperspektiv har det utelämnats i uppsatsen. Istället har sådana argument förts med hänsyn till gärningspersoners intressen. Denna avvägning är grundad i att det värde som primärt skyddas i rättssäkerhetsprincipen är enskildas

⁷⁴ Se Jareborg (2011) s. 113.

⁷⁵ Se Asp, Ulväng, Jareborg (2013) s. 48f.

⁷⁶ Se Ribbing, Sandberg (2000) s. 30.

⁷⁷ Se Jareborg (2011) s. 112f.

⁷⁸ Se Asp, Ulväng, Jareborg (2013) s. 21, 56.

⁷⁹ Ibid s. 21.

⁸⁰ Ibid s. 58.

intresse av självbestämmande och livsplanering. Resonemang om effektivitet har således förts med beaktande av brottsoffer.

3 Ordalydelsen

Oaktsamhet förekommer i brottsbalken⁸¹ och i specialstraffrätten.⁸² Den nuvarande formuleringen i 6 kap. 13 § BrB följer dock inte brottsbalkens systematik. ”Oaktsam” används normalt i förhållande till påföljd eller effekten av en brottslig gärning men inte i relation till en omständighet.⁸³ I dessa sammanhang förekommer normalt formuleringar som ”skälig anledning att anta”⁸⁴, vilket också var fallet i 6 kap. 13 § BrB innan ändringen.⁸⁵

Oaktsamhet är i likhet med uppsåt, inte definierat i lag.⁸⁶ En generell definition av oaktsamhet i straffrättslig mening är ”avvikelse från önskvärt beteende”.⁸⁷ Innebörden ges av utomrättsliga regler och skiftar över tid.⁸⁸ Eftersom skuldrekvisitet i 6 kap. 13 § BrB inte är preciserat, bör det förstås som att det är okvalificerat.⁸⁹

Okvalificerad oaktsamhet rymmer de två formerna medveten och omedveten oaktsamhet.⁹⁰ I denna uppsats är uppdelningen relevant eftersom lagstiftarens avsikt med den ändrade regleringen var att utvidga 6 kap. 13 § BrB till att också omfatta omedveten oaktsamhet. För att kunna tolka vad bestämmelsen verkligen innebär måste det föreligga förståelse för vad de olika formerna av oaktsamhet innebär.

De två oaktsamhetsformerna kan beskrivas i två led och har här anpassats till åldersrekvisitet i 6 kap. 9 § BrB. Medveten oaktsamhet angränsar till uppsåtets nedre gräns men skiljer sig i gärningspersonens attityd. Gärningspersonen har precis som vid likgiltighetsuppsåt misstänkt

⁸¹ I t.ex. 3 kap. 7-9 §§ brottsbalken (1962:700).

⁸² I t.ex. 1 § trafikbrottslagen (1951:649); 3a § narkotikastrafflagen (1968:64).

⁸³ Se t.ex. 3 kap. 7-9 §§ brottsbalken (1962:700).

⁸⁴ Se t.ex. 9 kap. 7 §, 15 kap. 7 §, 17 kap. 11 §, 36 kap. 5a § brottsbalken (1962:700).

⁸⁵ Se 6 kap. 13 § brottsbalken (2005:90).

⁸⁶ Se Ågren, Leijonhufvud, Wennberg (2018) s. 97.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Se Jareborg (1986) s. 18.

⁹⁰ Se Ågren, Leijonhufvud, Wennberg (2018) s. 99.

eller haft insikt om risken att personen är under arton år men ändå genomfört handlingen. Till skillnad från vid likgiltighetsuppsåt, har gärningsperson varit likgiltig till risken för att personen är under arton år men inte till riskens förverkligande, således att personen verkligen är underårig.

91

Omedveten oaktsamhet föreligger när gärningspersonen varken har insett eller misstänkt att säljaren var underårig, men borde ha gjort det. Först prövas om gärningspersonen kunde ha gjort något för att komma till insikt eller misstanke om åldern. Sedan bedöms om det är något som rimligen kunde begäras av gärningspersonen.⁹² I förarbetena till 6 kap. 13 § BrB utvecklades vad som avses med omedveten oaktsamhet. När det bedöms vad gärningspersonen kunde ha gjort för att komma till relevant insikt handlar det enligt lagstiftaren om enklare åtgärder som ”att man utnyttjar sin tankeförmåga och sitt förstånd, genom att tänka efter, vara uppmärksam, ta fram information, ordna med hjälp att få information, eller utöva självkontroll”.⁹³ Det ska även beaktas den personliga förmågan hos gärningspersonen att vid det aktuella tillfället vidta dessa åtgärder. ”Hänsyn ska t.ex. tas till gärningsmannens speciella svagheter såsom kunskap, utbildning, erfarenhet, intelligens, psykisk störning och tillfälliga tillstånd av t.ex. förvirring eller skräck”.⁹⁴ Denna del av bedömningen görs efter varje enskilt fall och är upp till rättstillämparen.

95

⁹¹ Ibid s. 100.

⁹² Ibid s. 99f.

⁹³ Se SOU 2016:42 s. 206.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

4 Lagförarbeten

I den rättsdogmatiska metoden ingår att fördjupa sig i hur ändringen av 6 kap. 13 § BrB har definierats i motiven. Både generella riktlinjer samt sådana som gjorts specifikt för barnsexköp har återgetts och analyserats löpande.

4.1 Skäl till förändring

Innan lagändringen ansågs Sveriges internationella åtaganden om att förhindra och bekämpa sexualbrott mot alla barn under arton år inte uppfyllda.⁹⁶ Lagstiftaren hade misslyckats med att signalera att barnsexköp är oacceptabelt och en grov kränkning av barnet.⁹⁷ Skyddsaspekten för den enskilde är framträdande för detta brott.⁹⁸ Eftersom 6 kap. 13 § BrB fyller en viktig funktion i upprätthållandet av det straffrättsliga skyddet för barn mot att utsättas för sexuella övergrepp, var det påkallat att se över denna reglering.⁹⁹ Skyddet för barn hade på många sätt skärpts medan aktsamhetskravet fortfarande var oförändrat.¹⁰⁰ Målet med utredningen var att uppnå ett starkt straffrättsligt skydd och en nivå på förutsebarheten som ger rättssäkerhet.¹⁰¹ Det skulle ske med en tydligare och mer ändamålsenlig reglering och enhetlig rättstillämpning.¹⁰²

I utredningen framkom att det för samtliga typer av sexualbrott mot barn fanns väsentliga svårigheter att bevisa uppsåt eller oaktsamhet i förhållande till den unges ålder. För brotten med artonårsgräns framstod svårigheterna som avsevärt större än för de med lägre åldersgräns. Många gånger väcks åtal överhuvudtaget inte i dessa fall.¹⁰³ Utredningens praxisundersökning visade att cirka var femte åtal för sexualbrott mot barn ogillades på grund av att uppsåt eller oaktsamhet inte var styrkt. Brott mot personer i åldersgruppen femton till arton år förekom mer frekvent

⁹⁶ Ibid s. 271.

⁹⁷ Ibid s. 171.

⁹⁸ Ibid s. 162.

⁹⁹ Ibid s. 40.

¹⁰⁰ Se dir. 2014:128 s. 10.

¹⁰¹ Se prop. 2017/18:177 s. 56.

¹⁰² Ibid s. 54.

¹⁰³ Se SOU 2016:42 s. 238.

bland dessa mål.¹⁰⁴ Vidare förekom stora variationer i domstolarnas oaktsamhetsbedömningar. Det saknades en gemensam aktsamhetsstandard för bestämmelsen i 6 kap. 13 § BrB. Följande omständigheter bedömdes i många fall på olika sätt: kännedom om skolgång, födelseår i e-postadressen eller profilnamn, kontroll av ålder och kroppsutveckling. Sammantaget ansågs detta riskera att allvarligt försämra skyddet för de barn som utsatts för sexuella övergrepp och minska förutsebarheten för de tilltalade.¹⁰⁵ Dessa bevisvärigheter motiverade en sänkning av skuldkravet och förtydliganden.

4.2 Allmänt oaktsamhetskrav & allmän oaktsamhetsbedömning

I motiven signalerades tydligt att nya 6 kap. 13 § BrB motsvarar ett allmänt oaktsamhetskrav utan krav på kvalificerad oaktsamhet.¹⁰⁶ Detta speglades i valet av ny ordalydelse för det subjektiva rekvisitet¹⁰⁷ och att omedveten oaktsamhet beskrevs i detalj.¹⁰⁸

Vidare konstaterade lagstiftaren att oaktsamhetsbedömningen skulle vara allmän. Samtliga för gärningspersonen iakttagbara omständigheter skulle beaktas¹⁰⁹, såväl de som förelegat vid tiden före eller vid tiden för gärningen.¹¹⁰ Förtydligandet måste förstås i förhållande till hur regeln tillämpades innan ändringen. Den unges kroppsutveckling var den omständighet som då var central för bedömningen.¹¹¹ Det skulle fortsatt vara av betydelse men tillsammans med övriga omständigheter såsom kontroll av ålder, kännedom om den unges skolgång och kontaktyta.¹¹² Nedan följer en beskrivning av de omständigheter som enligt lagstiftaren är relevanta.

¹⁰⁴ Ibid s. 266.

¹⁰⁵ Ibid s.18f.

¹⁰⁶ Ibid s. 271.

¹⁰⁷ Ibid s. 272.

¹⁰⁸ Ibid s. 19.

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Ibid s. 277.

¹¹¹ Se prop. 2017/18:177 s. 89.

¹¹² Se SOU 2016:42 s. 277–279.

4.2.1 Barnets kroppsutveckling

Att använda barnets kroppsutveckling som utgångspunkt för bedömningen av gärningspersonens insikt eller misstanke om ålder har kritiserats ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Puberteten inträder och fullbordas hos barn och unga allt tidigare i dag jämfört med när bestämmelsen infördes¹¹³ och varierar med kön, social bakgrund, genetik och etnicitet.¹¹⁴ Det har medfört att skyddet främst har täckt underutvecklade ungdomar.¹¹⁵ Enligt lagstiftaren riskerar effekterna av bestämmelsen att variera betydligt när pubertetsutveckling används som grund för rättsliga överväganden. Det utgör ett allvarligt hot mot barns skydd mot sexuella övergrepp.¹¹⁶ I det ändrade aktsamhetskravet ska denna omständighet inte längre vara i huvudsakligt fokus och domstolarna ska beakta att barns pubertetsstart generellt sker i yngre åldrar och att kroppsutveckling varierar.¹¹⁷

I remissvaren ifrågasattes att barns kroppsutveckling fortsatt skulle vara relevant i bedömningen. Det påpekades att domare fortsatt kommer att göra egna värderingar av barns kroppar i rätten¹¹⁸, att barn har en laglig rätt att inte diskrimineras baserat på fördomar om deras utseende och beteende¹¹⁹ och att även barn med påbörjad pubertetsutveckling har rätt till ett fullgott rättsligt skydd.¹²⁰

I bedömningen av barnsexköp finns en större risk för att barns kroppsutveckling - i brist på andra omständigheter att beakta - hamnar i huvudsakligt fokus. Skälen till det är att den inledande kontakten mellan de inblandade ofta är knapp och att karaktären på tjänsterna som utförs inbegriper närkontakt. Detta medför att brottet är särskilt svårbedömt.¹²¹ Lagstiftaren adresserade

¹¹³ Ibid s. 277f.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Se Johansson (2012) s. 251.

¹¹⁶ Se SOU 2016:42 s. 277f.

¹¹⁷ Se prop. 2017/18:177 s. 89.

¹¹⁸ Se Plattformen Civila Sverige mot Människohandel (2016) s. 7.

¹¹⁹ Se Malmberg (2016) s. 6.

¹²⁰ Se Pettersson (2016) s. 2.

¹²¹ Se SOU 2016:42 s. 235.

inte hur detta specifika problem för barnsexköp ska hanteras. Möjligen ansågs det generella uttalandet om att hänsyn ska tas till forskning om ungas kroppsutveckling vara tillräckligt.¹²² Frågan är vilket genomslag det kan få utan faktiska utbildningsinsatser.

4.2.2 Kontroll av ålder

Ytterligare en omständighet som är relevant i bedömningen av gärningspersonens skuld är om det har ställts frågor om ålder.¹²³ Hur långtgående kravet ska vara skiljer sig mellan SOU:n och propositionen. Enligt propositionen ökar kontrollskyldigheten ju tydligare indikationerna är att den andra personen är underårig. Det är först om förhållandena har medfört att gärningspersonen borde ha varit på sin vakt som total frånvaro av kontroller kan medföra straffansvar.¹²⁴ I SOU:n är detta kontrollkrav något högre ställt. Om gärningspersonen inte alls har försökt att göra någon form av kontroll, ska det tala för att personen inte har varit tillräckligt aktsam.¹²⁵ Ställda frågor om ålder ska inte fortsatt kunna tala både för och mot att gärningspersonen har insett att det fanns en risk för underårighet.¹²⁶ I motiven anges enhetligt att om gärningspersonen har vidtagit kontrollåtgärder för att få klarhet i den unges ålder, bör det medföra att oaktsamhet inte föreligger, förutsatt att åtgärderna har varit allvarligt menade.¹²⁷

Lagstiftaren specificerade inte hur kontroll av ålder kan bli aktuellt i mål om barnsexköp. Till skillnad från i många andra sexualbrott mot barn beger sig gärningspersonen in i en situation som den vet är kriminaliserad. Det bör kunna medföra att högre krav ställs på gärningspersonen. Lagstiftaren har inte adresserat detta. Skälet till det kan vara att kontexten för barnsexköp också medför att informationen som förekommer i större grad är otillförlitlig.¹²⁸ En specifik kontrollskyldighet vid barnsexköp skulle vara svårförenligt med detta faktum.

¹²² Se prop. 2017/18:177 s. 89.

¹²³ Se SOU 2016:42 s. 278.

¹²⁴ Se prop. 2017/18:177 s. 89.

¹²⁵ Se SOU 2016:42 s. 278f.

¹²⁶ Ibid s. 236f.

¹²⁷ Se SOU 2016:42 s. 278-279; prop. 2017/18:177 s. 89.

¹²⁸ Se Johansson (2012) s. 236.

4.2.3 Kännedom om skolgång

Om en gärningsperson på olika sätt har haft kännedom om säljarens skolgång, föreligger objektiva skäl att anta underårighet. Det bör enligt lagstiftaren särskilt signalera oaktsamhet.¹²⁹ I förarbetena exemplifierades detta med en köpare som känner till att säljaren går på en högstadieskola där åldrarna varierar mellan tretton och sexton år. Köparen kan inte med ansvarsbefriande verkan utgå från att personen har fyllt femton år. För att undvika ansvar i dessa fall krävs en viss aktivitet från köparen.¹³⁰

4.2.4 Kontaktytan

Ytterligare en bedömningsgrund som har nämnts i förarbetena är det sammanhang där kontakten mellan gärningspersoner och barn har etablerats.¹³¹ Kontaktytan ”bör i många fall kunna få inverkan på bedömningen av den tilltalades oaktsamhet”.¹³² Kontakt som har etablerats på internetforum eller sociala medier där det är vanligt med personer under femton år, ska enligt förarbetena medföra en misstanke om underårighet som i sin tur kräver långtgående åtgärder för att undgå straffansvar.¹³³

I sexualbrott mot barn förekommer normalt längre kontakt eller någon sorts relation mellan gärningspersonen och barnet innan övergreppet sker.¹³⁴ Barnsexköp skiljer sig från detta. De inblandade har vanligtvis kortvarig kontakt före den sexuella handlingen¹³⁵ och kontakten etableras genom annonser på internet.¹³⁶ Lagstiftaren anpassade inte sina riktlinjer för kontaktytan till kontexten för barnsexköp. Det är därmed oklart hur uttalade åldersgränser på annonseringsplatser ska tolkas samt huruvida en karaktär på annonseringsplatsen som signalerar att det erbjuds en åldersskillnad mellan köpare och säljare ska beaktas.

¹²⁹ Ibid s. 279.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Se SOU 2016:42 s. 235.

¹³² Ibid s. 279f.

¹³³ Ibid.

¹³⁴ Ibid s. 235.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Ibid s. 235f.

4.3 Varken kontrollskyldighet eller strikt ansvar

Den föreslagna ändringen av aktsamhetskravet kritiserades i remissvaren. Instanser som verkar för barns rättigheter hävdade att skärpningen inte var tillräcklig. Svea hovrätt och Sveriges advokatsamfund uttryckte tvärtom farhågor över att ändringarna skulle vara för långtgående.¹³⁷ Lagstiftaren förtydligade i propositionen att avsikten med ändringarna inte var ett införande av strikt ansvar eftersom det är att anse som ett kraftigt avsteg från den straffrättsliga skuldprincipen. Det skulle också vara alltför långtgående att tolka det nya aktsamhetskravet som en uttryckligt lagreglerad kontrollskyldighet. Det försäkrades att åklagare fortsatt skulle ha full bevisbörda och att gärningspersoner inte hade ålagts någon form av presumtionsansvar.¹³⁸

4.4 Delslutsatser

Lagstiftaren har i förhållande till barnsexköp misslyckats med det övergripande syftet att säkerställa ett starkt straffrättsligt skydd för barn mot att utsättas för sexuella övergrepp. Barnsexköp nämndes särskilt och upprepade gånger som en drivkraft för uppdraget¹³⁹, bland annat för att denna äldre grupp av barn är särskilt utsatta.¹⁴⁰ Aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB beskrevs som centralt i skyddet för dessa barn.¹⁴¹ Resultatet av utredningen blev dock att få förändringar gjordes i regleringen av barnsexköp med hänsyn till de problem som konstaterades. Straffskärpningar infördes¹⁴² medan konkretiseringar av aktsamhetskravet i relation till barnsexköp i stora delar lämnades därhän.

Lagstiftaren hade kunnat göra mer. Att kroppsutveckling många gånger kan kvarstå som enda relevant omständighet att basera aktsamhetsbedömningen på i barnsexköp - med de problem som är förknippade med detta - är skäl för lagstiftaren att åtminstone ha lyft frågan om möjliga

¹³⁷ Se Wersäll (2016) s. 6; Ramberg (2016) s. 3.

¹³⁸ Se prop. 2017/18:177 s. 57.

¹³⁹ Se SOU 2016:42 s. 171.

¹⁴⁰ Ibid s. 162, 171.

¹⁴¹ Ibid s. 40.

¹⁴² Se prop. 2018/19:157 s. 4.

alternativ för en separat och annorlunda reglering. Vidare hade lagstiftaren kunnat utveckla exempel på relevanta omständigheter baserat på den särskilda karaktären och kontexten för barnsexxköp. Uttalanden om huruvida kroppsutveckling ensamt kan räcka för att styrka åldersrekvisitet, hade kunnat göras. Åtminstone borde lagstiftaren ha tydliggjort vilka problem som omgärdar dessa bedömningar och som framöver ska undvikas. Det är tveksamt om det ändrade aktsamhetskravet kommer att medföra en skärpning för barnsexxköp när omständigheterna som finnas att beakta i dessa mål typiskt sett är få. Barn som har haft begränsad kontakt med köpare och som själva inte agerat eller uttryckt något som gett skäl för misstanke riskerar att vara fortsatt skyddslösa.

Det har inte bara riktats kritik mot hur aktsamhetskravet är formulerat för barnsexxköp. Att kriminaliseringen är avskild för denna åldersgrupp har också ifrågasatts. Denna kritik bottnar i att ungdomar i åldrarna femton till sjutton år varken ses som vuxna eller barn. De ges en mellanställning i lagen och täcks varken av regleringen om köp av sexuell tjänst eller våldtäkt mot barn.¹⁴³ Denna särställning är inte förenlig med Barnkonventionens definition av barn som under arton år.¹⁴⁴ Barn i åldrarna femton till sjutton har inte ett lika omfattande skydd som yngre barn.¹⁴⁵ Detta kan möjligen ses som ett effektivitetsproblem. Rättigheterna som ska garanteras barn enligt EKMR och Barnkonventionen kanske därmed inte helt tillgodoses.¹⁴⁶ För ämnet i denna uppsats skulle dock en ändring baserat på denna kritik inte göra skillnad för effektiviteten. Även om barn i åldrarna femton till sjutton år skulle täckas av regleringen för yngre barn, består åldersrekvisitet och likaså aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB.

Syftet med kritiken mot lagförarbetena har inte varit att hävda att det finns reella alternativ till nuvarande reglering av aktsamhetskravet. Det tas inte heller ställning till hur stor inverkan

¹⁴³ I 6 kap. 11 § och 6 kap. 4 § brottsbalken (1962:700).

¹⁴⁴ Se artikel 1 i lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

¹⁴⁵ Se Diesen & F. Diesen (2013) s. 133f.

¹⁴⁶ Se *M. and C. v. Romania*, no. 29032/04 111 §: "...the Court considers that States have a positive obligation inherent in Articles 3 and 8 of the Convention to enact criminal-law provisions effectively punishing sexual abuse of children and to apply them in practice through effective investigation and prosecution."; artikel 3 och 8 i lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

förarbeten ska ha på praxis. Utgångspunkten är att förarbeten är en rättskälla av hög prioritet, även inom straffrätten. Hur dessa formuleras är därav betydelsefullt. Lagstiftaren bedömde att det fanns behov av att konkretisera vilka omständigheter som framöver ska vara relevanta och föreslå hur dessa ska tolkas. Det är då rimligt att anmärka att lagstiftaren har missat möjligheter att konkretisera och ge riktlinjer för barnsexxöp specifikt. Ett motargument till det är att lagstiftaren inte har gjort det för något av de brott som aktsamhetskravet täcker. Barnsexxöp utpekades dock som ett särskilt problem i förarbetena och skiljer sig på flera sätt från de andra brotten. Aktsamhetsbedömningar behöver nästan alltid ske i mål om barnsexxöp, till skillnad från i mål där åldersgränsen är femton år.¹⁴⁷ I dessa mål, där barnen är ungdomar som närmar sig vuxen ålder, är aktsamhetskravet avsevärt svårare att uppfylla.¹⁴⁸ Karaktären och kontexten för barnsexxöp skiljer sig från övriga sexualbrott mot barn. Det gör att omständigheterna i dessa mål avviker från de som typiskt sett finns att beakta vid sexualbrott mot barn.¹⁴⁹ Detta borde ha motiverat en vidare utveckling i förarbetena. En förklaring till frånvaron av det kan vara att förtydligandena som gjordes baserades på resultaten från utredningens praxisgenomgång. Få av dessa mål rörde barnsexxöp.¹⁵⁰ Den särskilda karaktären och kontexten för barnsexxöp gick möjligen därför förlorad i förarbetenas framåtsyftande del. Förtydligandena i förarbetena utvecklades troligen baserat på praxis för andra sexualbrott mot barn som i jämförelse med barnsexxöp är enklare att styrka oaktsamhet för.

¹⁴⁷ Se SOU 2016:42 s. 236.

¹⁴⁸ Ibid s. 238.

¹⁴⁹ Se Johansson (2012) s. 235f.

¹⁵⁰ Se SOU 2016:42 s. 236.

5 Prejudikat

Det saknas prejudikat från Högsta domstolen i ansvarsfrågan för brottet i 6 kap. 9 § BrB generellt och för åldersrekvisitet specifikt. Det finns dock ett avgörande från 2006 rörande bedömningen av aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB med brottsrubriceringen våldtäkt mot barn. Kännedom om målsäganden och dennes personliga förhållanden ansågs räcka för att styrka att gärningspersonen hade haft skälig anledning att anta underårighet. Det framgick inte vad domstolen åsyftade men gärningspersonen hade haft en relation med målsägandens mamma i omkring ett år.¹⁵¹ Prejudikatet sågs som en distansering från restriktiviteten som fanns i lagförarbetena men fick inte effekt i underrättspraxis.¹⁵²

Ytterligare prejudikat som kan vara relevanta för uppsatsens ämne är de om bevisvärdering i mål om sexualbrott. I NJA 2017 s. 316 uttalades bland annat att när målsägandens berättelse inte har varit tydlig på de för åtalet centrala punkterna, ställs förhållandevis höga krav på styrkan hos den övriga bevisningen för att beviskravet ska anses uppfyllt. I NJA 2009 s. 447 I fastställdes att en trovärdig utsaga från målsäganden i kombination med vad som i övrigt har framkommit i målet kan vara tillräckligt för en fällande dom.

¹⁵¹ Se NJA 2006 s. 79 II.

¹⁵² Se SOU 2016:42 s. 216f.

6 Underrätternas praxis

6.1 Avgöranden

Med denna genomgång¹⁵³ är syftet att visa hur sexköparens insikt om eller oaktsamhet i relation till säljarens ålder bedöms i underrätterna. Det har identifierats vilka omständigheter som har getts relevans, hur de har värderats och vägts mot varandra och vad som har ansetts tillräckligt för att uppfylla beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel”.¹⁵⁴ Även om det inte hör till uppsatsens huvudsakliga fokus har det varit ofrånkomligt att utvärdera underrätternas bevisvärdering.

6.1.1 Nyköpings Tingsrätt, december 2019

I målet¹⁵⁵ yrkades i andra hand ansvar för köp av sexuell handling av barn vid flera tillfällen mot fem målsägande. Den tilltalade förnekade brott.

*Tingsrättens bedömning*¹⁵⁶

Tingsrätten konstaterade följande vid bedömningen av om ansvar för köp av sexuell handling av barn skulle utdömas. Händelserna hade gemensamt att cigaretter skett som betalning. Den tilltalade ansågs ha haft insikt om att målsägandena A, D och E var under arton år eftersom det måste ha stått klart för honom att de endast haft samlag med honom för att få cigaretter.¹⁵⁷ Övriga omständigheter varierade med varje målsägande. Den tilltalade hade själv uppgett att han visste att A inte hade fyllt arton år.¹⁵⁸ Målsägande D hade berättat om sin verkliga ålder för den tilltalade och att hon gick i årskurs åtta.¹⁵⁹ För målsägande E talade övriga omständigheter i båda

¹⁵³ Det görs inga anspråk på att alla relevanta meddelade domar har omfattats. Underlaget bör, trots det begränsade antalet avgöranden, ha gett en uppskattning av det som ska undersökas. Inga andra åtalpunkter än de som är relevanta för denna praxisgenomgång har beskrivits och endast styrka och för denna genomgång relevanta omständigheter har beaktats.

¹⁵⁴ NJA 2016 s. 719 punkt 15.

¹⁵⁵ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-12-23 i mål 3215-19.

¹⁵⁶ Skuldform: avsiktuppsåt. Avgörande omständigheter: betalningsmedlet och vetskap om underårighet/uppgifter om skolgång/målsäganden uppgett ålder.

¹⁵⁷ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-12-23 i mål 3215-19 s. 20, 29, 31.

¹⁵⁸ Ibid s. 20.

¹⁵⁹ Ibid s. 29.

riktningar. Hon gav vid huvudförhandlingen ett väsentligt mer moget intryck än de övriga målsägandena och det hade inte framgått att hon gick i samma klass som några av de andra. Hon hade dock angett att hon var femton eller sexton år gammal.¹⁶⁰ Den tilltalade dömdes för köp av sexuell handling av barn mot A, D och E vid totalt sju tillfällen.¹⁶¹

Analys

Det är utifrån detta rättsfall inte möjligt att avgöra om en sexuell handling i utbyte mot cigaretter ensamt är tillräckligt för att styrka uppsåt i förhållande till ålder. För samtliga tre yrkanden använde i och för sig tingsrätten formuleringen ”det måste ha stått klart” i relation till denna omständighet. Samtidigt lyftes för samtliga händelser andra omständigheter som också gav stöd för att insikt om ålder förelåg. Möjligen inkluderades övriga omständigheter i domstolens bedömning eftersom det i dessa fall krävdes en sammantagen bedömning för att kunna avgöra skuldfrågan.

6.1.2 Mora Tingsrätt, oktober 2019

I målet¹⁶² yrkades ansvar för köp av sexuell handling av barn mot en målsägande. Den tilltalade förnekade gärningen.

*Tingsrättens bedömning*¹⁶³

Den tilltalade köpte ut cider i vanlig butik till målsäganden eftersom hon inte kunde göra det själv. Utifrån det bedömde tingsrätten att den tilltalade måste ha insett att målsäganden var under arton år. Han hade haft uppsåt och dömdes för köp av sexuell handling av barn.¹⁶⁴

Analys

I detta mål framgick det tydligt att målsäganden inte hade haft åldern inne för att kunna köpa ut alkohol på egen hand. Den tilltalade hade nekats att köpa ut alkohol på Systembolaget till

¹⁶⁰ Ibid s. 31.

¹⁶¹ Ibid s. 2.

¹⁶² Mora Tingsrätt, dom 2019-10-02 i mål 1359-18.

¹⁶³ Skuldform: avsiktssuppsåt. Avgörande omständigheter: betalningsmedlet.

¹⁶⁴ Mora Tingsrätt, dom 2019-10-02 i mål 1359-18 s. 9.

målsäganden när hon på begäran inte kunde visa sin legitimation. Därefter hade de tillsammans gått till en livsmedelsbutik där den tilltalade köpte ut alkoholhaltig cider till målsäganden medan hon väntade utanför.¹⁶⁵ Den tilltalade kan utifrån dessa omständigheter inte ha trott att målsäganden var arton år eller äldre. Detta verkar ha varit tillräckligt för att ensamt styrka uppsåt.

6.1.3 Nyköpings Tingsrätt, oktober 2019

I målet¹⁶⁶ yrkades ansvar för köp av sexuell handling av barn vid tre tillfällen mot en målsägande. Den tilltalade förnekade köp av sexuell handling av barn men erkände köp av sexuell tjänst.

Tingsrättens bedömning¹⁶⁷

Tingsrättens bedömning i skuldfrågan i förhållande till ålder baserades på tre omständigheter.¹⁶⁸ I målsägandens annons på en hemsida för förmedling av eskorttjänster stod att hon var en ung tjej och det var genom denna annons som den tilltalade inledde kontakten med målsäganden.¹⁶⁹ Den tilltalade trodde att man inte kunde lägga ut en annons på hemsidan för förmedling av eskorttjänster om man var yngre än arton år men medgav att målsäganden såg ung ut. Domstolen fick vid huvudförhandlingen ett visst intryck av målsäganden. Dessa omständigheter medförde att den tilltalade ansågs ha insett risken för att målsäganden var under arton år. Han hade inte vidtagit några kontrollåtgärder och bedömdes därmed ha varit medvetet oaktsam i förhållande till målsägandens ålder. Den tilltalade dömdes för köp av sexuell handling av barn vid tre tillfällen.

¹⁷⁰

Analys

¹⁶⁵ Ibid s. 5f.

¹⁶⁶ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18.

¹⁶⁷ Skuldform: medveten oaktsamhet. Avgörande omständigheter: uppgifter i annons, tilltalade medgav att målsäganden såg ung ut och domstolens intryck av målsäganden.

¹⁶⁸ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18 s. 5.

¹⁶⁹ Ibid s. 4.

¹⁷⁰ Ibid s. 5.

I tingsrättens prövning av skuldfrågan beaktades innehållet i annonsen. Det ansågs väga tyngre än potentiella åldersgränser på annonsplatsen. Denna avvägning framstår som rimlig.

Intrycket som målsägande gav vägdes också in i bedömningen men domstolen utvecklade inte detta. I domskälen återgavs att den tilltalade hade upplevt målsäganden som tyst vid träffarna.¹⁷¹ Målsäganden själv hade berättat att hon mådde dåligt och var tyst och passiv vid dessa tillfällen.¹⁷² Möjligen signalerade målsägandens mående och passivitet också underårighet vid domstolsförhandlingarna. Detta skulle innebära att barnets egenskaper, mående och övriga intryck det ger i domstolen, är relevanta omständigheter. Vad som faktiskt menades konkretiserades dock inte i detta mål och därför kan en sådan underrättspraxis inte konstateras.

6.1.4 Solna Tingsrätt, juli 2019

I målet¹⁷³ yrkades ansvar för köp av sexuell handling av barn vid två tillfällen mot en målsägande. Den tilltalade motsatte sig personligt ansvar i förhållande till målsägandens ålder eftersom han hade frågat henne om ålder.¹⁷⁴

*Tingsrättens bedömning*¹⁷⁵

Tingsrätten kunde inte fastställa vilken ålder som målsäganden hade angett för den tilltalade.¹⁷⁶ Den tilltalade medgav att han vid huvudförhandlingen kunde se att målsäganden inte var arton år men att han inte hade tänkt på det vid deras möten. Enligt tingsrätten måste den tilltalade utifrån målsägandens utseende och allmänna utveckling visst insett att målsäganden kunde ha varit under arton år, vilket talade för att han varit medvetet oaktsam. Han ansågs dock ha haft likgiltighetsuppsåt eftersom det enligt domstolen kunde "...hållas för visst att vetskapen om att

¹⁷¹ Ibid s. 5.

¹⁷² Ibid s. 4.

¹⁷³ Solna Tingsrätt, dom 2019-07-03 i mål 4776-19.

¹⁷⁴ Ibid s. 7.

¹⁷⁵ Skuldform: likgiltighetsuppsåt. Avgörande omständigheter: målsägandens utseende och allmänna utveckling.

¹⁷⁶ Solna Tingsrätt, dom 2019-07-03 i mål 4776-19 s. 16.

hon var under 18 år inte hade avhållit honom för att ändå köpa sexuell handling av henne”.¹⁷⁷
Den tilltalade dömdes för köp av sexuell handling av barn vid två tillfällen.¹⁷⁸

Analys

Domstolen kom fram till att den tilltalade måste ha insett risken för att målsäganden var under arton år, baserat på endast ”målsägandens utseende och allmänna utveckling”.¹⁷⁹ Även om den tilltalade gav stöd för denna uppfattning under huvudförhandlingen, utvecklade inte domstolen vad som avsågs. Möjligen använde domstolen inte begreppet ”kroppsutveckling” avsiktligt. Det är förenligt med andra mål i praxisgenomgången att verka inkludera mer av barnets egenskaper än bara de fysiska. Dessa mål har dock också haft gemensamt att det inte vidare har utvecklats vilka egenskaper som faktiskt har beaktats och hur. Några fasta slutsatser går därmed inte att dra om övriga egenskaper hos målsäganden. Tydligt är emellertid att dessa icke preciserade omständigheter ensamt räcker för att konstatera oaktsamhet. Vidare är det anmärkningsvärt att det är ännu mer ospecificerat vad tingsrätten baserade sin bedömning på när det vidare konstaterades att likgiltighetsuppsåt förelegat.

Om den tilltalade faktiskt hade frågat om målsägandens ålder, framgick inte i tingsrättens bedömning. Det återgavs bara att målsäganden hade sagt att hon var sexton år medan den tilltalade menade att målsäganden uppgett att hon var arton år. Även om det inte kunde fastställas vilken version som var mest trovärdig, kunde domstolen ha utrett om samtalet om ålder skett på initiativ av den tilltalade. Om den tilltalade försökte att kontrollera ålder, bör det enligt motiven medföra att oaktsamhet inte har förelegat. Nu konstaterade domstolen att det förelåg uppsåt. Den tilltalade ansågs inte likgiltig till risken att målsäganden var underårig utan likgiltig inför att hon var under arton år. Det kan tolkas som att frågor om ålder vid likgiltighetsuppsåt inte kan ses som allvarligt menade och därmed inte befriar från ansvar.

¹⁷⁷ Ibid s. 17.

¹⁷⁸ Ibid.

¹⁷⁹ Ibid.

6.1.5 Varbergs Tingsrätt, september 2019

I målet¹⁸⁰ yrkades ansvar för köp av sexuell handling av barn mot en målsägande. Den tilltalade hade bestritt ansvar för köp av sexuell handling av barn eftersom han inte insett att målsäganden var under arton år.

Tingsrättens bedömning¹⁸¹

Tingsrätten bedömde att det i detta mål sammantaget fanns så många omständigheter som gjorde att det kunde ifrågasättas om målsäganden var arton år, att den tilltalade borde ha utrett frågan. I annonsen på en eskortsida där kontakten mellan de två inleddes, uppgav målsäganden att hon var ung. Det stod klart mellan dem två att de inte kunde ses hemma hos målsäganden eftersom hon bodde hemma.¹⁸² Polismannen som avbröt förfarandet reagerade "...kraftigt på målsägandens utseende och trodde att hon var klart yngre än 16 år...".¹⁸³ Domstolen menade också att målsägandens kroppsbyggnad var mycket späd och kort och att "hon inte i något avseende gett intryck av att vara klart över 18 år".¹⁸⁴ Det konstaterades att den tilltalade hade varit oaktsam och han dömdes för köp av sexuell handling av barn.¹⁸⁵

Analys

Domstolen utvecklade inte vilken typ av oaktsamhet som avsågs. Mycket tyder på att det var omedveten oaktsamhet. Det var inte tal om att den tilltalade måste ha insett risken för underårighet och domstolens formulering "borde efterfrågat målsägandens ålder"¹⁸⁶ motsvarar det andra ledet i prövningen av omedveten oaktsamhet. Han bedömdes ha haft både förmåga och

¹⁸⁰ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18.

¹⁸¹ Skuldform: omedveten oaktsamhet. Avgörande omständigheter: uppgifter i annons, uppgifter om att målsäganden bodde hemma, polismannens uppfattning om ålder vid ingripandet och domstolens uppskattning av målsägandens kroppsbyggnad och intryck.

¹⁸² Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Ibid s. 5.

¹⁸⁵ Ibid.

¹⁸⁶ Ibid s. 4.

tillfälle att göra något för att komma till insikt. Till nackdel för den tilltalade beaktades inte att information som förekommer i dessa sammanhang vanligtvis har låg tillförlitlighet.

Kontrollkravet som uppställs i detta mål är inte särskilt långtgående, dels eftersom någon kontrollåtgärd inte hade utförts dels för att det fanns flera olika omständigheter som tydligt indikerade underårighet och medförde att den tilltalade borde ha varit på sin vakt. Denna avvägning motsvarar den som beskrivs i förarbetena.¹⁸⁷

Som i ett annat mål i denna praxisgenomgång¹⁸⁸ ansåg tingsrätten att annonsinnehåll om ung ålder var en omständighet som talade för misstanke om ung ålder. Detta tilläts inte påverkas av den tilltalades hänvisningar till att annonsen skett på en hemsida med artonårsgräns.¹⁸⁹

Det är anmärkningsvärt att formuleringen ”klart över arton år” fortfarande förekommer i praxis. Den kan hänföras till motiven innan ändringen av aktsamhetskravet. Ansvar skulle inte utdömas om barnet hade en kroppsutveckling som var naturlig för den som klart passerat åldersgränsen och omständigheterna i övrigt inte gav gärningspersonen anledning att vara på sin vakt.¹⁹⁰ Här påverkades inte utfallet eftersom målsäganden inte ansågs ha varit klart över arton år. Det väcker dock frågor om formuleringen fortfarande anses råda och om det påverkar beslut att väcka åtal. Det ger en indikation om att barns kroppsutveckling bedöms för snävt och att forskning på området inte beaktas.

6.1.6 Stockholms Tingsrätt, januari 2020

I målet¹⁹¹ yrkades ansvar för köp av sexuell handling vid fyra tillfällen mot en målsägande. De tre tilltalade bestred ansvar för gärningarna.

¹⁸⁷ Se prop. 2017/18:177 s. 89.

¹⁸⁸ Jmf Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18.

¹⁸⁹ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4.

¹⁹⁰ Se prop. 2004/05:45 s. 114.

¹⁹¹ Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål 10836-19.

*Tingsrättens bedömning*¹⁹²

Tingsrättens bedömningar för de tre tilltalade var i stora drag likadana. Omständigheterna som togs i beaktande var följande. Kontakten hade i samtliga tre fall inletts på internet.¹⁹³ Alla tre hade frågat målsäganden hur gammal hon var, fast i olika skeenden av händelseförloppet. De ställda frågorna tolkades i samtliga fall som att de tilltalade insåg att det fanns en risk för att målsäganden var underårig. De ansågs ha varit medvetet oaktsamma och dömdes till köp av sexuell handling av barn vid sammanlagt fyra tillfällen.¹⁹⁴

Analys

Den omständighet som enskilt medförde ansvar för de tilltalade var ställda frågor om ålder. Hur detta ska förstås lämnades öppet för tolkning av domstolen. Om en utgår från att tingsrätten har tolkat ålderskontrollerna i enlighet med lagstiftarens motiv¹⁹⁵, har de möjligen inte ansetts vara tillräckliga. Kontrollkravet måste då ha varit mer långtgående för dem tilltalade. Denna tolkning är dock inte förenlig med övriga omständigheter i målet. Det saknades tydliga indikationer på att målsäganden var under arton år. Målsäganden hade till exempel i samtliga fall felaktigt angett att hon var arton år. För en av händelserna fanns två vittnen som uppskattade målsägandens ålder till mellan 25 och 30 år respektive mellan 20 och 26 år.¹⁹⁶ Hennes kroppsutveckling bedömdes således inte signalera underårighet. Innehållet i annonsen verkar inte heller ha gett tecken på att målsäganden var ung. Samtidigt nämns uttryckligen i domen, till skillnad från i andra mål om barnsexköp, vilken hemsidan för annonseringen var.¹⁹⁷ Tingsrätten avhandlade inte vilken typ av hemsida som sugardaters.com är men åklagaren påtalade att det ”är en internationell eskortservice som har till syfte att koppla ihop äldre män med yngre tjejer”.¹⁹⁸ En av de tilltalade var dessutom vän med målsäganden på Facebook där hennes riktiga ålder framgick.¹⁹⁹ Dessa få omständigheter nämndes dock inte i samband med aktsamhetsbedömningen och tycks inte ha

¹⁹² Skuldform: medveten oaktsamhet. Avgörande omständigheter: ställda frågor om ålder.

¹⁹³ Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål 10836-19 s. 40, 45, 47.

¹⁹⁴ Ibid s. 41, 45, 48.

¹⁹⁵ Se SOU 2016:42 s. 278-279; prop. 2017/18:177 s. 89.

¹⁹⁶ Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål 10836-19 s. 39.

¹⁹⁷ Ibid s. 40.

¹⁹⁸ Ibid s. 12.

¹⁹⁹ Ibid s. 44

getts bevisvärde. Samtidigt lämnas en undrande till hur det kommer sig att samtliga tilltalade i kontakt med målsäganden ställde frågor om ålder när det i majoriteten av de övriga målen i praxisgenomgången inte förekom. Möjligen förelåg fler omständigheter som inte tydligt framgick i domen. Det finns inget i tingsrättens domskäl som signalerade att de tilltalades kontroller inte kan ha varit allvarligt menade. Det verkar i detta mål således mest sannolikt att lagstiftarens motiv inte har beaktats. Istället verkar ställda frågor om ålder ha tolkats till nackdel för de tilltalade. Hur tingsrättens slutsats kan vara förenlig med det andra ledet i bedömningen av medveten oaktsamhet är oklart. I detta mål har i alla fall de tilltalade, trots kontrollåtgärder, ansetts likgiltiga till risken för att målsäganden inte uppnått den rätta åldern.

6.1.7 Örebro Tingsrätt, januari 2020

I målet²⁰⁰ yrkades i första hand ansvar för våldtäkt och i andra hand ansvar för köp av sexuell handling av barn mot en målsägande. Den tilltalade bestred ansvar för våldtäkt men medgav ansvar för köp av sexuell handling av barn.

Tingsrättens bedömning²⁰¹

Tingsrätten ansåg att bevisningen för förstahandsyrkandet inte nådde upp till det höga beviskravet för våldtäkt. Tingsrättens bedömning av andrahandsyrkandet baserades på uppgifterna i den tilltalades medgivande. Han dömdes för köp av sexuell handling av barn.²⁰²

Analys

Det specificerades inte i domskälen hur skuldbedömningen gjordes. Eftersom domstolen utgick från den tilltalades uppgifter, är det troligt att det ansågs uppenbart att uppsåt hade förelegat. Den tilltalade sa nämligen att målsäganden själv hade berättat för honom att hon var sexton år.²⁰³

²⁰⁰ Örebro Tingsrätt, dom 2020-01-16 i mål 4974-19.

²⁰¹ Skuldform: uppsåt. Avgörande omständigheter: uppgifterna i medgivandet.

²⁰² Örebro Tingsrätt, dom 2020-01-16 i mål 4974-19 s. 29.

²⁰³ Ibid s. 25.

Även om detta i övrigt inte nämnades i domen, angav domstolen i ett generellt uttalande om den tilltalades medgivande att det fanns stöd för hans uppgifter i utredningen.²⁰⁴

6.1.8 Örebro Tingsrätt, november 2019

I målet²⁰⁵ yrkades i första hand ansvar för våldtäkt och i andra hand ansvar för köp av sexuell handling av barn mot målsägande A i tre åtalpunkter. Vidare yrkades ansvar för köp av sexuell handling av barn mot målsägande B. Den tilltalade förnekade brott mot A men erkände ansvar för brott mot B.

*Tingsrätten bedömning*²⁰⁶

Tingsrätten fann att förstahandsyrkandena om våldtäkt inte var styrkta.²⁰⁷ Den tilltalade blev inte heller ansvarig för köp av sexuell handling av barn mot A eftersom bevisen för de objektiva rekvisiten inte var tillräckliga. Den tilltalade frikändes således från ansvar för de tre åtalpunkterna.²⁰⁸

För brottet mot B fick den tilltalades erkännande stöd av hans egna uppgifter och av den övriga utredningen. Den tilltalade dömdes således till köp av sexuell handling av barn.²⁰⁹

Analys

Domstolen redogjorde inte för ansvarsfrågan i domskälen. Inget i de redovisade uppgifterna rörde frågan om B:s ålder. Det framgick således inte vilka uppgifter som gav stöd för att skuld i förhållande till ålder förelåg. Även om medgivandet till synes var prövat av tingsrätten, förefaller det inte helt självklart vid närmare granskning.

²⁰⁴ Ibid s. 29.

²⁰⁵ Örebro Tingsrätt, dom 2019-11-14 i mål 3394-19.

²⁰⁶ Skuldform: uppsåt. Avgörande omständigheter: uppgifter i medgivandet och uppgifter i den övriga utredningen.

²⁰⁷ Örebro Tingsrätt, dom 2019-11-14 i mål 3394-19 s. 8.

²⁰⁸ Ibid s. 9f.

²⁰⁹ Ibid s. 10.

6.1.9 Örebro Tingsrätt, oktober 2019

I målet²¹⁰ yrkades ansvar för köp av sexuell handling av barn vid två tillfällen och våldtäkt vid ett tillfälle mot en målsägande. Den tilltalade har medgett ansvar för köp av sexuell handling av barn vid tre tillfällen.

Tingsrättens bedömning²¹¹

Tingsrätten fann att den tilltalades medgivanden till köp av sexuell handling av barn vara styrkta. Det han berättade var trovärdigt och tillförlitligt eftersom det i stora delar var samstämmigt med målsägandens uppgifter. Han dömdes för köp av sexuell handling av barn i samtliga tre fall. Rekvisiten för våldtäkt i det tredje yrkandet var inte uppfyllda.²¹²

Analys

I detta mål användes en vanligt förekommande formulering vid erkännanden. Utöver det beskrevs också vilka uppgifter som ansågs styrka medgivandet. Den tilltalade hade redogjort för att han inledningsvis trodde att målsäganden var arton år men att han fick veta att hon var sexton år innan de träffades första gången.²¹³ Målsäganden sa också att den tilltalade visste att hon var sexton år innan de faktiskt träffades och att han inledningsvis hade varit tveksam till hennes ålder.²¹⁴ Utifrån dessa redovisade uppgifter är det uppenbart hur domstolen fann att medgivandet vara styrkt och vilken skuldform som måste ha förelegat.

6.1.10 Värmlands Tingsrätt, oktober 2019

I målet²¹⁵ yrkades ansvar för köp av sexuell handling av barn mot en målsägande. Den tilltalade erkände gärningen.

²¹⁰ Örebro Tingsrätt, dom 2019-10-31 i mål 4438-19.

²¹¹ Skuldform: uppsåt. Avgörande omständigheter: uppgifter i medgivandet och målsägandens uppgifter.

²¹² Ibid s. 11.

²¹³ Ibid s. 8.

²¹⁴ Ibid s. 5.

²¹⁵ Värmlands Tingsrätt, dom 2019-10-22 i mål 3273-19.

*Tingsrättens bedömning*²¹⁶

Domstolen fann åtalet styrkt eftersom det i utredningen fanns stöd för den tilltalades erkännande. Den tilltalade dömdes för köp av sexuell handling av barn.²¹⁷

Analys

Tingsrätten utvecklade inte vilka uppgifter i domen som ansågs ge stöd för medgivandet. Det fanns dock redogörelser i domen som troligen resulterade i att den tilltalade ansågs ha haft skuld i förhållande till målsägandens ålder. Den tilltalade hade själv sagt att han trodde att målsäganden var mellan sexton och arton år gammal.²¹⁸ Det specificeras aldrig vad han baserade detta på men det måste ha framgått av att målsäganden sålde sex för att få sprit. Det var också med sprit som den tilltalade hade betalat målsäganden.²¹⁹

6.1.11 Södertörns Tingsrätt, november 2019

I målet²²⁰ yrkades ansvar för köp av sexuell handling av barn vid flera tillfällen mot en målsägande. Två av tilltalade förnekade ansvar och den tredje tilltalade erkände två av tre gärningar.

*Tingsrättens bedömning av A:s skuld*²²¹

Tingsrättens motivering till bedömningen av skuldfrågan i förhållande till ålder hölls kortfattad för den tilltalade A. Bedömningen baserades på målsägandens utseende, det som kommit fram om henne i övrigt och de uppgifter som hon själv hade lämnat.²²² Hon brukade som säkerhetsåtgärd i kontakt med män påtala att hon var under arton år. För A hade hon berättat att

²¹⁶ Skuldform: uppsåt. Avgörande omständigheter: uppgifter i medgivandet och uppgifter i den övriga utredningen.

²¹⁷ Värmlands Tingsrätt, dom 2019-10-22 i mål 3273-19 s. 11.

²¹⁸ Ibid s. 7.

²¹⁹ Ibid s. 6f, 11f.

²²⁰ Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19.

²²¹ Skuldform: uppsåt. Avgörande omständigheter: målsäganden hade uppgett ålder, målsägandens utseende och det som kommit fram om henne i övrigt.

²²² Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 10.

hon var sexton år.²²³ Tingsrätten bedömde att A hade haft uppsåt i förhållande till målsägandens ålder. Han dömdes för köp av sexuell handling av barn vid ett tillfälle.²²⁴

Analys

De två förstnämnda grunderna i bedömningen av A:s skuld utvecklades inte vidare av domstolen. Målsägandens kroppsutveckling måste dock ha diskuterats i tingsrätten. På vilka grunder den har bedömts signalera underårighet återgavs inte. Att kroppsutvecklingen hos barn beaktas i denna sortens bedömning, anses i doktrin och av lagstiftaren vara omgärdat med problem. Domstolen borde därför åtminstone ha redovisat för hur bedömningen gjordes för att garantera rättssäkerheten för både den tilltalade och målsäganden. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv bör det också ha framgått vad som åsyftades när det i domskälen hänvisades till det som kommit fram om målsäganden i övrigt.

Tingsrättens bedömning av B:s skuld²²⁵

För den tilltalade B prövade tingsrätten skuldfrågan i två led och flera omständigheter beaktades. Målsäganden hade berättat för B att hon var familjehemsplacerad och B hade vid ett tillfälle frågat målsäganden hur det går i skolan. B hade medgett att målsäganden såg ung ut. Målsäganden hade även i detta fall hänvisat till sin säkerhetsåtgärd. Hon hade sagt till B att hon var under arton år.²²⁶ Utifrån dessa omständigheter ansågs det inte ha kunnat undgå B att målsäganden kan ha varit under arton år. Han vidtog, trots detta, inga åtgärder och bedöms därför ha varit likgiltig till att målsägande kunde vara under arton år. B dömdes för köp av sexuell handling vid ett tillfälle.²²⁷

Analys

²²³ Ibid s. 9.

²²⁴ Ibid s. 10.

²²⁵ Skuldform: likgiltighetsuppsåt. Avgörande omständigheter: målsägandens utseende, uppgett underårighet, brist på kontrollåtgärder, vetskap om familjehemsplacering och skolgång.

²²⁶ Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13.

²²⁷ Ibid s. 13f.

Tingsrättens bedömning bestod av en utförlig skuldprövning som baserades på omständigheter som tydligt framgick i målet. Flera av omständigheterna, som kunskap om skolgång²²⁸ och frånvaron av frågor om ålder²²⁹, beaktades dessutom i enlighet med rekommendationerna i förarbetena. I relation till bedömningen av A:s skuld, är detta utmärkande. I domskälen för B återgavs att det för uppsåt inte är tillräckligt att den tilltalade har insett risken för underårighet men handlat ändå. Den tilltalades inställning eller attityd vid gärningstillfället måste också bedömas.²³⁰ Det framgick dock inte varför detta led i bedömningen sänkades i A:s fall. En förklaring till det kan vara att A bedömdes ha haft avsiktssuppsåt, som är en allvarligare form av uppsåt. Omständigheterna talade dock inte mer för detta, än i fallet för B. De skilda tillvägagångssätten för bedömningarna av A och B:s skuld får domstolen att framstå som inkonsekvent.

Tingsrättens bedömning av C:s skuld²³¹

C erkände handlingen och hänvisade till att han trodde det var lagligt att ha samlag med personer över femton år.²³² Målsäganden var sexton år gammal.²³³ Övrig utredning i form av uppgifter från målsäganden och sms-konversationer ska ha gett stöd åt detta. C bedömdes ha haft uppsåt och dömdes för köp av sexuell handling av barn vid två tillfällen. Det sänkades tillräckligt med bevisning för att styrka de objektiva rekvisiten för det tredje tillfället.²³⁴

Analys

Även om tingsrätten utvecklade att stöd för medgivandet fanns i uppgifter från målsäganden och i sms-konversationer, återgavs inte dessa i domen. Det framgick inte heller vad den tilltalade baserade sin uppfattning på.

²²⁸ Se SOU 2016:42 s. 279.

²²⁹ Se prop. 2017/18:177 s. 89.

²³⁰ Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13.

²³¹ Skuldform: avsiktssuppsåt. Avgörande omständigheter: uppgifter i medgivandet och övriga uppgifter.

²³² Ibid s. 15.

²³³ Ibid s. 7.

²³⁴ Ibid s. 14.

6.2 Delslutsatser

I praxisgenomgången har majoriteten av de händelser som lett till åtal resulterat i fällande domar för köp av sexuell handling av barn. Slutsatser som kan dras av genomgången är vilka omständigheter som hittills har blivit aktuella i aktsamhetsbedömningar i mål om köp av sexuell handling av barn och hur de har tolkats. Denna undersökning ger viss ledning i hur den ändrade aktsamhetsbestämmelsen har tillämpats i underrätterna.

6.2.1 Cigaretter och alkohol i utbyte

Vid barnsexköp förekommer cigaretter och alkohol som betalningsmedel. I underrätterna har det varit oklart om denna omständighet ensam är tillräcklig för att styrka skuld i förhållande till ålder. I ett mål ansågs omständigheterna kring införskaffandet av alkoholen tydligt tala för att målsäganden var underårig och det framstod räkna för att styrka insikt.²³⁵ I ett annat mål bedömdes betalningen med cigaretter ha medfört att det stod klart för de tilltalade att målsäganden var underårig²³⁶ men det fanns samtidigt stöd för insikt bland övriga omständigheter i målet.²³⁷ En inte för långtgående slutsats att dra av domstolarnas bedömningar är att tydliga omständigheter som indikerar underårighet i samband med att cigaretter och/eller alkohol har använts som betalningsmedel, ensamt räcker för att styrka insikt om underårighet.

Det saknas resonemang i domstolarna kring hur cigaretter och alkohol i utbyte generellt ska bedömas. Eftersom cigaretter och alkohol har ett ekonomiskt värde behöver det som betalningsmedel inte alltid innebära att insikt om underårighet förelåg. Det är dock troligt att målsäganden är underårig när cigaretter utbyts på grund av att åldersgränsen för inköp av dessa varor är arton år. När alkohol har använts som betalningsmedel bör omkringliggande omständigheter som typen av alkohol och hur utköpet har gått till, inverka på bedömningen. I praxis har värdet på betalningen i alkohol varit lågt²³⁸, vilket också bör påverka bedömningen.

²³⁵ Mora Tingsrätt, dom 2019-10-02 i mål 1359-18 s. 5f, 9.

²³⁶ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-12-23 i mål 3215-19 s. 20, 29f.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Mora Tingsrätt, dom 2019-10-02 i mål 1359-18 s. 5.

Alkohol och/eller cigaretter som betalningsmedel bör åtminstone alltid anses väcka misstanke om underårighet och med det aktivera en kontrollplikt.

6.2.2 Målsägandens egenskaper

Barnets kroppsutveckling har använts som ett etablerat begrepp i lagstiftningsarbetet men framstår utifrån denna genomgång inte vara lika erkänt i praxis. Istället har domstolarna formulerat det som det ”intryck” målsägande gav i domstolen²³⁹, ”målsägandens utseende och allmänna utveckling”²⁴⁰, ”målsägandens kroppsbyggnad”²⁴¹ och ”målsägandens utseende och det som kommit fram om henne i övrigt”.²⁴² I majoriteten av fallen har dessa koncisa beskrivningar inte utvecklats men de tycks rymma fler bedömningsgrunder än barnets kroppsutveckling. Slutsatsen som kan dras utifrån detta är att målsäganden på flera olika sätt kan vara föremål för aktsamhetsbedömningen, utan att det behöver motiveras.

Möjligen leder det till en bättre helhetsbedömning när mer än kroppsutveckling beaktas hos barnet. I brist på beskrivningar av vad som faktiskt bedöms och hur det bedöms, kvarstår dock de rättssäkerhetsproblem som i motiven beskrivs omgärda kroppsutveckling som bedömningsgrund.²⁴³ Det går inte att utesluta att bedömningarna har präglats av subjektiva uppfattningar om flickor i tonårsåldern och inte på forskning. Det framgår inte heller vad underrätterna jämför med när de uppskattar ålder. I ett mål användes fortfarande uttalanden i gamla förarbeten²⁴⁴ om att det intryck barnet ska ha gett är att det var klart över arton år.²⁴⁵ Dessa uppfattningar kan bland annat leda till felaktiga beslut om att inte väcka åtal. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv är det problematiskt för båda parter.

²³⁹ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18 s. 5; Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-12-23 i mål 3215-19 s. 31.

²⁴⁰ Solna Tingsrätt, dom 2019-07-03 i mål 4776-19 s. 17.

²⁴¹ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 5.

²⁴² Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 10.

²⁴³ Se SOU 2016:42 s. 277f.

²⁴⁴ Se prop. 2004/05:45 s. 114.

²⁴⁵ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4f.

6.2.3 Kontroller

Huruvida gärningspersonen har försökt att kontrollera målsägandens ålder är en omständighet som sällan har återgetts i de analyserade domarna. Troligen är förklaringen till det att uppsåt i förhållande till ålder förelåg i majoriteten av fallen. Endast i ett mål aktualiserades ett kontrollkrav för den tilltalade. Tingsrätten bedömde att målsägandens ålder borde ha kontrollerats eftersom det förelåg flera omständigheter som signalerade en risk för underårighet.

²⁴⁶ Frågor om ålder förekom i ett mål. Denna omständighet ansågs ensamt tala för att de tilltalade var medvetet oaktsamma.²⁴⁷ Utifrån detta kan det konstateras att både frånvaron av gjorda kontrollåtgärder och faktiskt utförda kontroller kan medföra ansvar för en tilltalad.

Underrätternas praxis väcker frågor om vilka möjligheter den tilltalade egentligen har att försäkra sig om att inte bli ansvarig för ett barnsexköp när uppsåt inte föreligger. Å ena sidan verkar den tilltalade göra bättre i att inte ställa frågor. Å andra sidan förväntas han ha ställt frågor i situationer där det finns tillräckligt många signaler om underårighet. Hänsyn tas då inte till att kontexten för barnsexköp försämrar möjligheten att få ett riktigt svar. På grund av brottets karaktär vore det rimligt om det alltid fanns en kontrollskyldighet, att gjorda kontroller kunde vara ansvarsbefriande men att plikten var långtgående på grund av kontexten för brottet.

6.2.4 Medgivanden

Medgivanden till köp av sexuell handling av barn förekom i fyra av elva rättsfall i genomgången.

²⁴⁸ I alla domskäl fanns uppgifter om att erkännandena hade prövats mot övriga uppgifter i målen.²⁴⁹ Det varierade dock hur mycket dessa andra omständigheter pekades ut och hur mycket stöd det tillsynes fanns för medgivandena. I ett mål framgick inga sådana omständigheter.²⁵⁰

²⁴⁶ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4.

²⁴⁷ Se SOU 2016:42 s. 236-237; Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål nr 10836-19 s. 41, 45, 48.

²⁴⁸ Örebro Tingsrätt, dom 2020-01-16 i mål 4974-19; Örebro Tingsrätt, dom 2019-11-14 i mål 3394-19; Örebro Tingsrätt, dom 2019-10-31 i mål 4438-19; Värmlands Tingsrätt, dom 2019-10-22 i mål 3273-19.

²⁴⁹ Örebro Tingsrätt, dom 2020-01-16 i mål 4974-19 s. 29; Örebro Tingsrätt, dom 2019-11-14 i mål 3394-19 s. 10; Örebro Tingsrätt, dom 2019-10-31 i mål 4438-19 s. 11; Värmlands Tingsrätt, dom 2019-10-22 i mål 3273-19 s. 11.

²⁵⁰ Örebro Tingsrätt, dom 2019-11-14 i mål 3394-19 s. 10.

Frågan är hur förenligt detta är med regleringen i 35 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken (RB) om att domstolen med hänsyn till omständigheterna ska pröva vilken verkan en parts erkännande ska få som bevis.²⁵¹ Avseende ska fästas vid till exempel den misstänktes möjliga anledningar till att erkänna.²⁵² Flera av erkännandena i utredningen förekom när det förelåg förstahandsyrkanden om det grövre brottet våldtäkt (vilket de tilltalade nekade till). Detta är möjligen något som tingsrätterna skulle ha beaktat. Hur ingående prövningen av erkännandet ska vara beror på hur grovt brottet är och ”erkännandets sannolika verklighetsförankring”.²⁵³ I mål om barnsexköp bör det vara tillräckligt att erkännandet är klart och understöds av faktiska uppgifter²⁵⁴, vilket också motsvarar de olika formuleringarna som förekom i genomgången. De ibland torftiga domskälen är dock inte förenliga med detta.

6.2.5 Övriga omständigheter

I mål om barnsexköp sker ibland den initiala kontakten mellan de inblandade via målsägandens annons. Denna omständighet har bedömts konsekvent av domstolarna. Annonsens innehåll har beaktats men inte eventuella åldersgränser för annonsering på webbsidorna eller sajtens profilering. Uppgifter om att säljaren är ung har således bedömts indikera underårighet medan till exempel inriktningen eller nischen på den flera gånger förekommande hemsidan sugardaters.com inte har beaktats.²⁵⁵ Den sistnämnda omständigheten borde rimligen beaktas om nischen på hemsidan är tillräckligt tydlig. Stämmer beskrivningen som förekom i utredningen, bör annonsering på sugardaters.com vara en omständighet som, inte ensamt men som del i en helhetsbedömning, talar för skuld i förhållande till ålder.

Ytterligare omständigheter har beaktats i praxis. Den tilltalades vetskap om att målsäganden går på högstadiet²⁵⁶, i skola²⁵⁷, bor hemma²⁵⁸ eller är fosterhemsplacerad²⁵⁹ har bedömts var relevant i

²⁵¹ I 35 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken (1942:740).

²⁵² Se Schelin (2006) s. 88.

²⁵³ Ibid.

²⁵⁴ Ibid s. 89.

²⁵⁵ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18 s. 4f; Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4; Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål 10836-19 s. 40.

²⁵⁶ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-12-23 i mål 3215-19 s. 29.

skuldbedömningarna. En sammantagen bedömning av detta talar för att aktsamhetskravet i praxis prövas genom en allmän oaktsamhetsbedömning.

6.2.6 Ansvarsfördelningen

I nästan hälften av åtalerna har gärningsmän blivit ansvariga på grund av att de antingen har erkänt eller insett att barnet var underårigt på grund av betalningsmedlet. I de övriga sex rättsfallen förekom frågor om ålder två gånger. I ett av målen räckte det för att styrka oaktsamhet och i det andra fallet bidrog frånvaron av ställda frågor till att likgiltighetsuppsåt förelåg. Gemensamt för fyra av rättsfallen var att det fanns flera olika uppgifter från målsäganden som indikerade underårighet. I endast ett mål räckte barnets utseende och allmänna utveckling för att styrka uppsåt.

För ansvar har således i fyra av sex mål krävts att barnet har utfört en aktivitet eller uttryckt något som gett anledning av misstänka underårighet. Ställda frågor om ålder eller frånvaron av det har varit avgörande i ett av sex fall. Detta ger möjligen en bild av hur ansvarsfördelningen mellan köpare och säljare ser ut. De omständigheter som har beaktas kan mest härledas till målsägandens ageranden. Denna tendens fanns också innan lagändringen.²⁶⁰ Det är anmärkningsvärt i ljuset av att gärningspersonen vet att gärningen åtminstone motsvarar ett sexköp. Brottets karaktär bör medföra att det i större utsträckning beaktas vad gärningspersonen har gjort för att försäkra sig om att säljaren inte var underårig.

6.2.7 Utvecklade domskäl

I flera av domarna redogjordes knappt för bedömningen av parternas utsagor. Domskälen var istället vaga och ibland motsägelsefulla. I mål som baseras på utsagor är det ingen ny företeelse med brister i beskrivningen av bevisvärderingen. Denna utveckling följer dock inte den

²⁵⁷ Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13.

²⁵⁸ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4.

²⁵⁹ Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13.

²⁶⁰ Se Johansson (2012) s. 245, 249.

pedagogiska strävan som finns i HD:s bevisprejudikat.²⁶¹ Avsikten med prejudikaten var att ge vägledning i avgöranden av utsagemål efter en objektiv norm.²⁶² En följd av att utvecklingen går i motsatt riktning är att det inte kan avgöras om bedömningarna är inom ramarna för bevisvärderingen. Även om bevisvärderingen är fri, finns vissa principer som domaren har att rätta sig efter.²⁶³ Bevisvärderingen ska till exempel vara objektiv.²⁶⁴ I de kortfattade domskälen kan dock inte avgöras om bevisprövningen har baserats på godtycke, domarens intuition eller subjektiva uppfattning.²⁶⁵ Det kan medföra en ojämnhet i bevisvärderingen.²⁶⁶ Därmed kan inte en av grundförutsättningarna för rättsordningen - att lika fall ska bedömas lika - säkras.²⁶⁷ ”Olika bedömningar i liknande mål riskerar att medföra att allmänheten förtroende för rättsväsendet ifrågasätts.”²⁶⁸

6.2.8 Skuldformer

I genomgången blev tilltalade ansvariga för köp av sexuell handling av barn på grund av både medveten och omedveten oaktsamhet. När det fanns erkännanden definierade aldrig domstolen vilken typ av skuld i förhållande till ålder som måste ha förelegat. I övriga mål framgick skuldform med varierande tydlighet. Medvetet oaktsam i förhållande till målsägandens ålder ansågs tilltalade vara i tre av domarna.²⁶⁹ Prövningarna av det verkar med ett undantag ha motsvarat de som återges i doktrin²⁷⁰ och i förarbetena.²⁷¹ I det avvikande målet verkar det förekomma brister eftersom det inte framgår hur domstolen motiverade medveten oaktsamhet genom samtliga prövningsled.²⁷² Omedveten oaktsamhet förekom i ett mål.²⁷³ Domstolen definierade i och för sig inte skuldformen i detta mål men formuleringen motsvarade det andra

²⁶¹ Se Diesen, F. Diesen (2013) s. 353.

²⁶² Se Schelin (2006) s. 163.

²⁶³ Ibid s. 22.

²⁶⁴ Se SOU 1938:44 s. 377f.

²⁶⁵ Se Schelin (2006) s. 22.

²⁶⁶ Ibid s. 163.

²⁶⁷ Ibid s. 23.

²⁶⁸ Ibid s. 163.

²⁶⁹ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18 s. 5; Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål 10836-19 s. 41, 45, 48; Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13f.

²⁷⁰ Se Ågren, Leijonhufvud, Wennberg (2018) s. 100.

²⁷¹ Se SOU 2016:42 s. 205f.

²⁷² Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål 10836-19 s. 41, 45, 48.

²⁷³ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4.

ledet i prövningen av omedveten oaktsamhet. Det fanns inga domar i utredningen där den tilltalade friades trots att det verkade finnas förutsättningar för fällande dom.

7 ANALYS OCH SLUTSATSER

7.1 Vad innebär aktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB för barnsexköp?

7.1.1 Täcks omedveten oaktsamhet av aktsamhetskravet?

Det går inte att enbart med ledning av underrätternas praxis konstatera hur omfattande aktsamhetskravet är. I lagförarbetena stod det dock uttryckligen att kravet på oaktsamhet är sänkt²⁷⁴ och den ändrade ordalydelsen signalerar det tydligt.²⁷⁵ Med stöd i förarbetena och av ordalydelsen samt att det i utredningen förekom ett mål med omedveten oaktsamhet²⁷⁶, bör det kunna konstateras att kravet är skärpt. För ett definitivt svar krävs dock att lagregeln har varit gällande under en längre period.

Det finns kritik mot att kriminalisera omedveten oaktsamhet. Bedömningen av denna skuldform görs individinriktad men inleds ofta med normativa överväganden²⁷⁷ om vad ”folk i allmänhet eller folk som är särskilt hemma på området i fråga skulle ha gjort för att komma till relevant insikt”.²⁷⁸ Detta bottnar i olika värderingar och väcker tvivel om förutsebarheten i sådan kriminalisering. Bedömningen av medveten oaktsamhet beskrivs i dessa sammanhang tvärtom som empirisk.²⁷⁹ Detta kan tolkas som att prövningen görs utifrån verkligheten, det vill säga vad gärningspersonen måste ha insett. Möjligen är en följd av sänkningen att straffansvarets nedre gräns i förhållande till åldersrekvisitet vid barnsexköp numera är så obestämt att ett rimligt rättssäkerhetskrav har fått ge vika för effektivitetskravet.²⁸⁰ Troligast är dock att förutsebarheten av denna anledning inte har förändrats nämnvärt eftersom det kan ifrågasättas om

²⁷⁴ Se SOU 2016:42 s. 271.

²⁷⁵ Se Jareborg (1986) s. 18.

²⁷⁶ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4.

²⁷⁷ Se Jareborg (1986) s. 15.

²⁷⁸ Se Asp, Ulväng och Jareborg (2013) s. 317.

²⁷⁹ Se Asp (2010) s. 193.

²⁸⁰ Jareborg 1974 s. 93.

bedömningarna av barnsexköp hittills har varit empiriska. Även om skuldformen medveten oaktsamhet skapade förutsättningar för det, baserades prövningarna huvudsakligen på en omständighet som inte sällan bedömdes utifrån domarens egna värderingar.²⁸¹

Både uppsåt och oaktsamhet är förenliga med konformitetsprincipen. Skuldformerna i sig uppfyller således kravet på rättssäkerhet och är möjliga ur ett rättviseperspektiv. Vilka skuldformer som ska vara kriminaliserade är således en rättspolitisk fråga.²⁸² Lagstiftaren motiverade skärpningen av aktsamhetskravet med bevisvårigheter.²⁸³ Huruvida det är en giltig anledning till att sänka skuldkravet råder det delade meningar om. (Diskussionen rör sänkningar från uppsåt till oaktsamhet men bör vara tillämpbar i fråga om utvidgad oaktsamhet.) Å ena sidan argumenteras det för att det kan vara principiellt tveksamt och bara godtagbart i fråga om obetydliga brott. Å andra sidan finns de som hävdar att det är accepterat, inte minst ur ett etiskt perspektiv när det rör särskilt skyddsvärda intressen.²⁸⁴ De skilda inställningarna kan tolkas som olika sätt att se på vilken roll effektivitet ska spela i lagstiftningen. Lagstiftarens skärpning av aktsamhetskravet är förenlig med den andra hållningen.²⁸⁵ Ändringen måste i ljuset att detta ses som legitim för barnsexköp, eftersom skyddet annars var bristfälligt. Samtidigt borde lagstiftaren ha motiverat varför omedveten oaktsamhet ska vara klandervärd i dessa fall.

7.1.2 Är bedömningen av oaktsamhet allmän?

Bedömningen av oaktsamhet i 6 kap. 13 § BrB framstår utifrån förarbetena och underrätternas praxis vara allmän. Lagstiftaren skrev detta konkret och tog avsteg från att barnets kroppsutveckling fortsatt skulle vara i huvudsakligt fokus.²⁸⁶ I praxis saknades uttalanden om att bedömningen var allmän. Det beaktades i och för sig flera omständigheter²⁸⁷ men det går inte att

²⁸¹ Se SOU 2016:42 s. 277f.

²⁸² Se Anderberg (2015) s. 61f.

²⁸³ Se prop. 2017/18:177 s. 56.

²⁸⁴ Se Anderberg (2015) s. 61f.

²⁸⁵ Se prop. 2017/18:177 s. 56.

²⁸⁶ Se SOU 2016:42 s. 277–279.

²⁸⁷ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-12-23 i mål 3215-19 s. 29; Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13; Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4; Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13;

avgöra om dessa motsvarade samtliga för gärningspersonen iakttagbara omständigheter.²⁸⁸

Eftersom många av de omständigheter som beaktades i praxis²⁸⁹ motsvarade dem som lagstiftaren har valt att lyfta fram²⁹⁰, är en logisk slutsats att det beaktas fler omständigheter nu än innan lagändringen. Det tyder på att aktsamhetsbedömningen är allmän i praxis.

Det kan framstå som att underrätternas praxis motbevisar forskning om att omständigheter som finns att beakta i mål om barnsexxöp typiskt sett är få.²⁹¹ Det skulle förta delar av uppsatsens kritik om att utvidgningen till omedveten oaktsamhet bör ge en marginell effekt för barnsexxöp på grund av brottets kontext. Det bör dock erinras att det enbart i tre domskäl förekom fler omständigheter än kroppsutveckling (erkännande och betalningsmedel borträknat).²⁹² Detta begränsade underlag räcker inte för att säga något om hur kontexten för barnsexxöp vanligtvis ser ut och hur det påverkar förutsättningarna för att beivra brottet. Det som kan konstateras är att aktsamhetsbedömningens numera allmänna karaktär troligen har påverkat utgången i de tre fallen.

De hittills beaktade omständigheterna, förutom kroppsutveckling och betalningsmedel, har gemensamt att de kan hänföras till aktivitet från säljarens sida. Barnet har berättat om sin ålder²⁹³, skolgång²⁹⁴, boendesituation²⁹⁵, signalerat underårighet²⁹⁶ eller i rätten gett ”rätt” intryck²⁹⁷. För att fördela ansvaret mer jämnt finns det i forskning förslag om att karaktären på barnsexxöp ska bedömas som en relevant omständighet som ger säljaren anledning att vara på sin vakt.²⁹⁸ Det är anmärkningsvärt att lagstiftaren och underrätterna konsekvent utsluter att beakta detta. En person

²⁸⁸ Se SOU 2016:42 s. 19.

²⁸⁹ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-12-23 i mål 3215-19 s. 29; Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13; Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4.

²⁹⁰ Se SOU 2016:42 s. 277–279.

²⁹¹ Se Johansson (2012) s. 236.

²⁹² Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18; Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18; Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19.

²⁹³ Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 9, 13.

²⁹⁴ Ibid s. 13.

²⁹⁵ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4; Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13.

²⁹⁶ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18 s. 4; Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 4.

²⁹⁷ Ibid s. 5; Ibid s. 5.

²⁹⁸ Se Johansson (2012) s. 251.

som ska köpa sex kan inte utföra handlingen på ett sätt som är lagligt. Den är initialt varse om att handlingen är kriminaliserad och att det finns en risk för ett grövre brott om säljaren är underårig. Väljer köparen att trots detta inte försäkra sig om säljarens ålder, tas en medveten risk. Om det sedan visar sig att säljaren faktiskt var underårig, bör det vara rimligt att beakta detta risktagande i skuldbedömningen. Detta skulle öka effektiviteten i tillämpningen utan att det sker på bekostnad av rättssäkerheten.

7.1.3 Hur bedöms barns kroppsutveckling?

Av praxis och förarbeten framgår att kroppsutveckling är en relevant omständighet.

Kroppsutveckling beaktades i fyra av utredningens rättsfall.²⁹⁹ Det ingick i helhetsbedömningar med flera omständigheter, vilket verkar förenligt med förarbetena om att kroppsutveckling inte längre ska vara i huvudsakligt fokus.³⁰⁰ Kroppsutveckling framstod varken ha en underordnad eller överordnad betydelse i jämförelse med de andra omständigheterna. I ett mål räckte kroppsutveckling för att ensamt styrka oaktksamhet, då saknades andra relevanta omständigheter.

³⁰¹ Kroppsutveckling ges således bevisvärde och kan möjligen vara tillräckligt för att ensamt uppfylla beviskravet. Det är oklart hur denna omständighet bedöms. I förarbetena uppmanades domstolarna beakta att pubertetsstart generellt sker i yngre åldrar och att kroppsutveckling varierar.³⁰² Om hänsyn togs till det framgår inte i de ofta kortfattade domskälen. I bästa fall bedöms kroppsutveckling utifrån forskning på området³⁰³ och i värsta fall avgör domarens subjektiva avvägningar.³⁰⁴ Det som framgår är att formuleringarna i praxis aldrig motsvarade ”kroppsutveckling” ordagrant. Det varierade mellan målsägandens utseende³⁰⁵, allmänna utveckling³⁰⁶, kroppsbyggnad³⁰⁷ och intryck³⁰⁸. Det är uppenbart att mer än enbart barnets

²⁹⁹ Se Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 5; Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18 s. 5; Solna Tingsrätt, dom 2019-07-03 i mål 4776-19 s. 17; Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 10.

³⁰⁰ Se SOU 2016:42 s. 277–279.

³⁰¹ Solna Tingsrätt, dom 2019-07-03 i mål 4776-19 s. 17.

³⁰² Se prop. 2017/18:177 s. 89.

³⁰³ Ibid.

³⁰⁴ Se SOU 2016:42 s. 277-278; Se Plattformen Civila Sverige mot Människohandel (2016) s. 7.

³⁰⁵ Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 10.

³⁰⁶ Solna Tingsrätt, dom 2019-07-03 i mål 4776-19 s. 17.

³⁰⁷ Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål 2810-18 s. 5.

³⁰⁸ Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål 2609-18 s. 5.

pubertetsutveckling ryms i begreppet och kan möjligen summeras som barnets egenskaper. Detta ger å ena sidan möjligen en bättre helhetsbild, å andra sidan inkluderas därmed fler moment med oklara bedömningar.

Kroppsutveckling som bedömningsgrund blir problematisk när domskälen hålls kortfattade och vaga. Det väcker farhågor om bevisvärderingens objektivitet, särskilt när bedömningen av kroppsutveckling tidigare har varit präglad av sådana problem. Effekterna av bestämmelsen blir därmed varierade vilket bör försämra förutsebarheten.³⁰⁹ En annan fråga är om domare kan konkretisera vad de fäster vikt vid utan att kränka barnet.

Kroppsutveckling är i sig problematiskt att beakta. Även om bedömningen av denna omständighet skulle vara mycket nyanserad, bör det medföra att barn som tidigt inträder i puberteten inte omfattas av regeln. Dessa barn är fler i dag och omfattar i större utsträckning flickor än pojkar och barn av särskilda etniciteter.³¹⁰ Detta är inte nödvändigtvis problematiskt utifrån ett nationellt effektivitetsperspektiv.³¹¹ Enligt Europadomstolen ingår dock i effektivitetsprincipen att enskilda ska garanteras tillgång till denna rättighet.³¹² Med den nuvarande regleringens beaktandet av kroppsutveckling finns det dock grupper av barn som troligen står skyddslösa. Hur omfattande denna problematik faktiskt är kan inte belysas med enstaka rättsfall. Det behövs uppgifter om målsäganden, detaljerade domskäl och tillgång till information om varför utredningar har lagts ner. Problemet är möjligen mindre nu när kroppsutveckling inte längre står i huvudsakligt fokus i aktsamhetsbedömningen.³¹³

7.1.4 Hur värderas frågor om ålder?

Det råder en samsyn kring att det kan vara relevant att beakta om köparen har försökt eller inte har försökt att kontrollera säljarens ålder. Frånvaron av gjorda kontroller blir aktuellt i

³⁰⁹ Se SOU 2016:42 s. 277f.

³¹⁰ Ibid.

³¹¹ Se Asp, Ulväng, Jareborg (2013) s. 55f.

³¹² Se Åhman (2017) s. 46f.

³¹³ Se SOU 2016:42 s. 277–279.

skuldbedömningen först när gärningspersonen borde ha varit på sin vakt.³¹⁴ I ett av utredningens rättsfall blev det aktuellt när det förelåg omständigheter som tillräckligt tydligt talade för underårighet.³¹⁵ När en köpare tvärtom har gjort kontroller varierar bedömningarna. I praxisundersökningen ansågs tre tilltalade i ett mål ha varit medvetet oaktsamma enbart baserat på omständigheten att de hade ställt frågor om säljarens ålder.³¹⁶ Enligt riktlinjerna i förarbetena kan utförda kontrollåtgärder dock endast tala för skuld om de inte var allvarligt menade.³¹⁷ Förtydligandet baserades på att bedömningarna i praxis hade varierat.³¹⁸ Praxis kan således antingen tolkas som att frågor om ålder talar för skuld eller att frågor om ålder inte kan vara allvarligt menade i kontexten för barnsexköp.

Oklarheterna kring hur faktiskt gjorda kontroller bedöms lämnar en del i övrigt att önska. För att garantera rättssäkerheten hade det varit lämpligt med en tydlig norm om hur barnsexköpare kan och bör göra för att komma till insikt. Det är däremot relativt klart när en kontrollskyldighet kan uppstå även om det saknas resonemang om hur tydliga indikationerna behöver vara. Den särskilda karaktären på barnsexköp, således att sexköp är kriminaliserat oavsett säljarens ålder, borde erkännas som en sådan indikator. Det hade ensamt gett köpare anledning att alltid vara på sin vakt i dessa fall, vilket hade ökat förutsebarheten. En sådan ändring hade samtidigt varit förenlig med lagstiftarens ambition att öka effektiviteten.³¹⁹ En skyldighet att kontrollera ålder för personer som köper sex framstår som ett rimligt krav och motsvarar förslaget i SOU:n om att total brist på försök till kontroller ska tala för att köparen inte har varit tillräckligt aktsam.³²⁰ Detta kan jämföras med moraliska och psykologiska resonemang bakom införandet av en samtyckesreglering; utan ett säkert ja tas risken att begå en våldtäkt, man måste således alltid se till att säkra den andres klara samtycke.³²¹ Dessa tankar är irrelevanta om praxis ska uppfattas som att frågor om ålder aldrig kan vara allvarligt menade vid barnsexköp. Detta skulle i så fall

³¹⁴ Se prop. 2017/18:177 s. 89.

³¹⁵ Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål 5715-19 s. 13f.

³¹⁶ Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål 10836-19 s. 41, 45, 48.

³¹⁷ Se SOU 2016:42 s. 278f; prop. 2017/18:177 s. 89.

³¹⁸ Se SOU 2016:42 s. 236f.

³¹⁹ Se prop. 2017/18:177 s. 56.

³²⁰ Se SOU 2016:42 s. 278f.

³²¹ Se Diesen & F. Diesen (2013) s. 121.

kunna bottna i resonemang om att kontexten för brottet gör att informationen som förekommer inte är tillförlitlig.³²² Frågan som uppstår då är om gärningspersoner kan göra något för att undvika att begå brottet och samtidigt fortgå med att köpa sex. Om svaret på frågan är ett nej, närmar sig regeln ett strikt ansvar.³²³ Ett så långtgående krav har lagstiftaren dock tagit avstånd från.³²⁴ Det är således inte troligt att praxis ska tolkas så.

7.2 I vilken utsträckning är rättsläget lämpligt i ljuset av kraven på rättssäkerhet och effektivitet?

7.2.1 Hur förhåller sig rådande rättsläge till kraven på rättssäkerhet och effektivitet?

Tillämpningen av aktsamhetskravet i barnsexköp kan framstå som effektiv utifrån uppsatsens praxisgenomgång. En bättre bedömningsgrund skulle dock vara att jämföra antalet lagföringsbeslut med antalet anmälda brott. Vid färdigställandet av denna uppsats hade antalet lagföringsbeslut för 2019 och framåt ännu inte offentliggjorts.³²⁵ Statistiken för 2018³²⁶ - lagregeln trädde i kraft den 1 juli samma år - är på grund av retroaktivitetsförbudet troligen inte tillräcklig att dra slutsatser av. Svar på huruvida lagändringen kan ha påverkat effektiviteten fanns således inte att hämta i statistiken. Det som återstod var att analysera saken utifrån rådande rättsläge.

Ett sänkt skuldkrav i 6 kap. 13 § BrB motiverades av lagstiftaren med behovet av ökad effektivitet.³²⁷ När aktsamhetskravet är skärpt krävs mer av gärningspersonen för att undvika ansvar, vilket bör leda till att fler omfattas av skuldkravet. Hur effektiv ändringen blir påverkas dock av fler faktorer. För barnsexköp har det nya rättsläget inte säkert lett till stora

³²² Se Johansson (2012) s. 236.

³²³ Se SOU 2016:42 s. 207.

³²⁴ Se prop. 2017/18:177 s. 57.

³²⁵ Se Brå, Personer lagförda för brott 2019; Brå, Lagföringsbeslut efter huvudbrott och huvudpåföljd.

³²⁶ Se Brå, Statistik över anmälda brott.

³²⁷ Se prop. 2017/18:177 s. 56.

effektivitetsförbättringar. Möjligen har utvidgningen till en allmän oaktsamhetsbedömning³²⁸ gett ökad effektivitet eftersom flera av de omständigheter som i förarbetena konkretiserades som relevanta var sådana som skulle indikera att skuld förelåg.³²⁹ Denna effektivitetsökning är dock troligen marginell eftersom kontexten för barnsexköp inte sällan medför att omständigheterna är få.³³⁰ I de fall där kontakten har varit mer långvarig, bör det leda till ökad effektivitet. Skälet till det är att det tidigare rättsläget med beaktande av i huvudsak kroppsutveckling, gav sämre skydd för barn med tidig pubertetsutveckling.³³¹

Flera instanser³³² som verkar för barns rättigheter avfärdade utredningens förslag med att det inte tillräckligt skulle stärka skyddet för barn. I remissvaren hävdades bland annat att ändringen inte skulle resultera i den skärpning av praxis som avsågs.³³³ Det beskrevs att barn i större mån och tydligare behöver avlastas från ansvaret för vuxnas sexuella handlingar.³³⁴ Domstolarnas fokus på barns kroppsutveckling och beteende bedömdes inte kunna stävas med ändringen.³³⁵ Frånvaron av åtföljande resurser och utbildningsinsatser sågs som hinder för förslaget att få genomslag i realiteten.³³⁶ Rättssäkerheten för gärningspersonen har möjligen inte vägts in i kritiken från dessa instanser som företräder ett renodlat barnperspektiv. Samtidigt besitter dessa organisationer och myndigheter troligen god kunskap om hur barnsexköp ter sig. Det bör därmed vara relevant att beakta vilken påverkan på effektiviteten som de menar att regeln kommer att få. Däremot ska förslagen om lösningar såsom lagstadgad kontrollplikt³³⁷ eller strikt ansvar³³⁸ behandlas mer kritiskt.

³²⁸ Ibid s. 58.

³²⁹ Se SOU 2016:42 s. 277–279.

³³⁰ Se Johansson (2012) s. 236f.

³³¹ Se SOU 2016:42 s. 277f.

³³² Se remissvar från ECPAT, Plattformen Civila Sverige mot Människohandel, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Malmö stad och Barnombudsmannen.

³³³ Se Pettersson (2016) s. 6; Malmberg (2016) s. 7; Stjernfeldt Jammeh (2016) s. 1f.

³³⁴ Se Plattformen Civila Sverige mot Människohandel (2016) s. 8; Stjernfeldt Jammeh (2016) s. 2; Pettersson (2016) s. 6.

³³⁵ Se Brodén (2016) s. 2.

³³⁶ Se Stjernfeldt Jammeh (2016) s. 1.

³³⁷ Se Pettersson (2016) s. 6; Plattformen Civila Sverige mot Människohandel (2016) s. 7.

³³⁸ Se Pettersson (2016) s. 1, 7; Plattformen Civila Sverige mot Människohandel (2016) s. 8; Brodén (2016) s. 2; Stjernfeldt Jammeh (2016) s. 2; Malmberg (2016) s. 2.

De effektivitesproblem som är förknippade med kriminaliseringen av barnsexköp kan inte bara hänföras till aktsamhetskravet. Även om skuldkravet är sänkt i relation till ålder för detta brott, består samma beviskrav. Ett strängt beviskrav leder till färre fällande domar vilket både påverkar hur ofta anmälningar leder till förundersökning och hur många åtal som väcks.³³⁹ Detta späs på av straffskärpningar som kan göra att åklagare och domare blir mer återhållsamma.³⁴⁰ De tilltänkta resultaten av det ändrades aktsamhetskravet mattas därmed möjligen ännu mer av för barnsexköp framöver eftersom det nyligen också gjordes en kraftig straffskärpning.³⁴¹ Vidare är generellt utredningar av sexualbrott mot barn för dåliga och läggs ner för tidigt.³⁴² I förarbetena beskrevs det också vara fallet för barnsexköp: ”i viss utsträckning förekommer att lagföring i stället sker för köp av sexuell tjänst, trots att omständigheterna varit sådana att en mer omsorgsfull utredning från de brottsbekämpande myndigheternas sida rimligen borde gett underlag för lagföring enligt bestämmelsen köp av sexuell handling av barn, med det strängare straff som därmed följer”.³⁴³ Det går inte att utifrån dessa faktorer avgöra hur effektiv den nya lagregleringen är. Slutsatsen som kan dras är att skuldkravet i förhållande till ålder bara i viss utsträckning avgör hur effektiv regleringen av barnsexköp slutligen blir.

Rättssäkerheten bör ha minskat med det ändrade aktsamhetskravet eftersom en skuldform med mer normativa överväganden nu omfattas.³⁴⁴ Samtidigt bör påverkan på förutsebarheten bara vara marginell eftersom kroppsutveckling som tidigare i huvudsak beaktades, inte sällan bestod av domarens egna värderingar.³⁴⁵ Försämringen bör också ha kompenserats av att fler omständigheter nu kan beaktas i bedömningen. Det är omständigheter där bedömningen inte riskerar att vara lika värderingsstyrd.³⁴⁶ Frågan är dock hur stor denna kompensation är för barnsexköp där det sällan finns fler omständigheter att beakta.³⁴⁷ Vidare bör nuvarande praxis av kontroller eller frånvaron av sådana inte ha påverkat rättssäkerheten nämnvärt eftersom några

³³⁹ Se Leijonhufvud (2015) s. 40.

³⁴⁰ Ibid s. 106f.

³⁴¹ Se bet 2019/20:JuU7 som bifölles.

³⁴² Se Diesen och F. Diesen (2013) s. 210.

³⁴³ Se SOU 2016:42 s. 17.

³⁴⁴ Se Jareborg (1986) s. 15.

³⁴⁵ Se SOU 2016:42 s. 277f.

³⁴⁶ Se SOU 2016:42 s. 277–279.

³⁴⁷ Se Johansson (2012) s. 236.

förtydliganden inte har åstadkommit. Det är oklart hur tydliga indikationerna för underårighet behöver vara för att en kontrollplikt ska uppstå och hur det är förenligt med att ställda frågor ensamt kan tolkas till nackdel för den tilltalade.

7.2.2 Hur borde regleringen var utformad utifrån kraven på rättssäkerhet och effektivitet?

Drivkraften till att lagen ändrades var effektivitetshänsyn.³⁴⁸ Frågan är om skyddet blev tillräckligt effektivt och hur det skulle kunna bli bättre med en samtidigt godtagbar nivå på rättssäkerheten. En tillsynes naturlig lösning för ökad effektivitet är att sänka skuldkravet. För att kompensera för rättssäkerheten borde lagstiftaren ha formulerat att skälet till att skuldbelägga omedveten oaktsamhet också ligger i brottets allvarlighet. De effektivitetshöjande ambitionerna med aktsamhetsskärpningen har troligen dämpats för barnsexköp på grund av brottets kontext.³⁴⁹ Detta borde lagstiftaren ha förutsett och motverkat. Barn har rätt till ett särskilt effektivt skydd mot att utsättas för barnsexköp. Det är motiverat av att barn är mer sårbara i jämförelse med vuxna, deras bristande förmåga att skydda sig själva och de långtgående och allvarliga följderna för måendet.³⁵⁰ På grund av den särskilda karaktären på barnsexköp³⁵¹ finns en möjlighet att utveckla aktsamhetskravet. Köparen vet att den, oavsett säljarens ålder, begår en kriminaliserad handling. Det ger köparen anledning att vara på sin vakt och borde därför kategoriseras som en relevant omständighet. Ett tydligt och skärpt krav när gärningspersoners risktagande är stort skulle förbättra förutsebarheten. Möjligen skulle det också öka effektiviteten. Det hade inneburit störst skillnad i skyddet för barn med tidig pubertetsutveckling i mål där det finns få omständigheter att beakta. Ett beaktande av köparens risktagande i aktsamhetsbedömningen hade skapat behovet av en tydlig norm om hur barnsexköpare kan och bör göra för att komma till insikt om säljarens ålder. Detta hade i jämförelse med nuvarande oklara bedömningar om kontroller varit mer i linje med hänsyn till rättssäkerheten.

³⁴⁸ Se prop. 2017/18:177 s. 56.

³⁴⁹ Se Johansson (2012) s. 236.

³⁵⁰ Se Singer (2019) s. 284, 290.

³⁵¹ Se Johansson (2012) s. 236.

En kontrollplikt som aktiveras av sexköpskontexten och en uttalad norm om hur insikt om ålder kan och bör uppnås skulle inte gå så långt som att motsvara ett strikt ansvar.³⁵² Köpare har möjlighet att rätta sig efter lagen eftersom de initialt vet att gärningen är kriminaliserad och att ett kontrollkrav därmed föreligger. De kan välja att utföra handlingen med vetskapen om att säljaren är vuxen eller avstå om hen är underårig eller uppgifter om ålder saknas. Alla andra val bör tolkas som att gärningspersonen är klandervärd eftersom risken för att säljaren är underårig har accepterats. Detta motsvarar åtminstone ett oaktsamt beteende.

³⁵² Se definition i SOU 2016:42 s. 223f.

Bilaga A

Utdrag ur: Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR)

Artikel 3

Förbud mot tortyr

Ingen får utsättas för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 8

Rätt till skydd för privat- och familjeliv

1. Var och en har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.
2. Offentlig myndighet får inte ingripa i denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till den nationella säkerheten, den allmänna säkerheten eller landets ekonomiska välbefinnande, till förebyggande av oordning eller brott, till skydd för hälsa eller moral eller till skydd för andra personers fri- och rättigheter.

Utdrag ur: Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen)

Artikel 1

I denna konvention avses med barn varje människa under 18 års ålder, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet.

Artikel 19

1

Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder, administrativa, sociala och utbildningsmässiga åtgärder för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande,

inklusive sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavarens eller annan persons vård.

2

Sådana skyddsåtgärder bör, där så är lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och de personer som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa och, där så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Bilaga B

Statistiktabell

<u>Köp av sexuell handling av barn</u>	Antal anmälda brott ³⁵³	Antal lagföringsbeslut ³⁵⁴
2019	224	Publiceras 28 maj 2020 ³⁵⁵
2018	131	11
2017	96	18

Statistik från Brå

³⁵³ Se Brå, Statistik över anmälda brott.

³⁵⁴ Se Brå, Lagföringsbeslut efter huvudbrott och huvudpåföljd.

³⁵⁵ Se Brå Brå, Personer lagförda för brott 2019.

Käll- och litteraturförteckning

KÄLLOR

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk.

SOU 2016:42 Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m.

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 2004/05:45 En ny sexualbrottslagstiftning.

Prop. 2017/18:177 En ny sexualbrottslagstiftning byggd på frivillighet.

Prop. 2018/19:157 Straffrättsliga åtgärder mot utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

Övrigt riksdagstryck

Dir. 2014:128 Ett starkt straffrättsligt skydd vid människohandel och köp av sexuell handling av barn.

Övrigt

Remissvar

Anders L. Pettersson generalsekreterare för ECPAT Sverige, remissvar över SOU:n Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling m.m. (SOU 2016:42), 2016, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2020-05-01)

Anne Marie Brodén ordförande för Stiftelsen Allmänna Barnhuset, remissvar över SOU:n Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling m.m. (SOU 2016:42), 2016-10-21, Dnr Ju2016/04647/L5, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2020-05-01).

Anne Ramberg ledamot i styrelsen för Sveriges Advokatsamfund, remissvar över SOU:n Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling m.m. (SOU 2016:42), 2016-10-24, Ju2016/04647/L5, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2020-05-01).

Fredrik Malmberg barnombudsman, remissvar över SOU:n Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling m.m. (SOU 2016:42), 2016-10-19, Dnr 3.9:0478/16, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2020-05-01).

Fredrik Wersäll hovrättspresident, remissvar över SOU:n Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling m.m. (SOU 2016:42), 2016-10-21, Dnr 2016/642, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2020-05-01).

Katrin Stjernfeldt Jammeh ordförande för kommunstyrelsen i Malmö stad, remissvar över SOU:n Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling m.m. (SOU 2016:42), 2016-11-22, Dnr STK-2016-914, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2020-05-01).

Plattformen Civila Sverige mot Människohandel, remissvar över SOU:n Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling m.m. (SOU 2016:42), 2016-10-24, tillgängligt på <www.regeringen.se> (besökt 2020-05-01).

Statistik

Brå, statistik över anmälda brott, <bra.se/statistik/kriminalstatistik/anmalda-brott.html> (besökt 2020-05-01)

Brå, lagföringsbeslut efter huvudbrott och huvudpåföljd, <bra.se/statistik/kriminalstatistik/personer-lagforda-for-brott.html> (besökt 2020-05-01)

Brå, personer lagförda för brott 2019, <bra.se/om-bra/nytt-fran-bra/pa-gang/arkiv/aktiviteter/2019-11-15-personer-lagforda-for-brott-2019.html> (besökt 2020-05-01).

LITTERATUR

Akbarian, Azar (2019), 'Oaktsamhet i förhållande till ålder vid sexualbrott mot barn - Hur ska nya 6 kap 13 § BrB förstås?', Kandidatuppsats, Juridiska Fakulteten Lunds Universitet.

Asp, Petter & Ulväng, Magnus (2019), *Straffrätt. En kortfattad översikt*, 2 uppl., Uppsala: Iustus Förlag AB.

Asp, Petter & Ulväng, Magnus & Jareborg, Nils (2013), *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Uppsala: Iustus Förlag AB.

Dahlman, Christian (2000), *Konkurrerande culpakriterier*, Lund: Studentlitteratur AB.

Diesen, Christian & Diesen, F. Eva (2013), *Övergrepp mot kvinnor och barn - den rättsliga hanteringen*, 2 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Ribbing, Antonia & Sandberg, Bo: 'Rättssäkerhet och integritet', i: Flyghed, Janne m.fl. (red) (2000), *Brottsbekämpning - mellan effektivitet och integritet. Kriminologiska perspektiv på polismetoder och personlig integritet*, Lund: Studentlitteratur AB s. 24-37.

Jareborg, Nils (1974), *Begrepp och brottsbeskrivning. Semantik och läran om normativa rekvisit*. Stockholm: P.A. Norstedt & Söners förlag.

Jareborg, Nils (1986), *Uppsåt och oaktsamhet*, Uppsala: Iustus Förlag AB.

Jareborg, Nils (2011), *Prolog till straffrätten*, Uppsala: Iustus Förlag AB.

Johansson, C. Märta, 'Att göra ett ansvarigt sexköp: uppsåts- och oaktsamhetsbedömningar vid underårighet i fall av människohandel, koppleri och sexköp', SvJT 2012, s. 219.

Leijonhufvud, Madeleine (2015), *Svensk sexualbrottslag. En framåtsyftande tillbakablick*, Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Marcusson, Lena: 'Principer inom den offentliga rätten', i: Marcusson, Lena m.fl. (red.) (2017), *Offentligrättsliga principer*, 3 uppl., Uppsala: Iustus Förlag AB s. 11-18.

Nyberg, Maja (2019), 'Ett slag i luften? - Om straffskalan och kriminaliseringsgrunderna för köp av sexuell handling av barn', examensarbete, Juridiska institutionen Umeå universitet.

Näav, Maria & Zamboni, Mauro (2018), *Juridisk metodlära*, 2 uppl., Lund: Studentlitteratur AB.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare : ämne, material, metod och argumentation*, 4 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Schelin, Lena (2006), *Bevisvärdering av utsagor i brottmål*, Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Ågren, Jack & Leijonhufvud, Madeleine & Wennberg, Suzanne (2018), *Straffansvar*, 10 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Åhman, Karin: 'Europadomstolens principer', i: Marcusson, Lena m.fl. (red.) (2017), *Offentligrättsliga principer*, 3 uppl., Uppsala: Iustus Förlag AB s. 19-48.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 2001 s. 527.

NJA 2006 s. 79 II.

NJA 2016 s. 719.

Övriga svenska domstolar

Hovrätten för Västra Sverige, RH 2008:59.

Varbergs Tingsrätt, dom 2018-09-13 i mål nr 2810-18.

Solna Tingsrätt, dom 2019-07-03 i mål nr 4776-19.

Mora Tingsrätt, dom 2019-10-02 i mål nr 1359-18.

Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-10-14 i mål nr 2609-18.

Värmlands Tingsrätt, dom 2019-10-22 i mål nr 3273-19.

Örebro Tingsrätt, dom 2019-10-31 i mål nr 4438-19.

Örebro Tingsrätt, dom 2019-11-14 i mål nr 3394-19.

Södertörns Tingsrätt, dom 2019-11-29 i mål nr 5715-19.

Nyköpings Tingsrätt, dom 2019-12-23 i mål nr 3215-19.

Stockholms Tingsrätt, dom 2020-01-15 i mål nr 10836-19.

Örebro Tingsrätt, dom 2020-01-16 i mål nr 4974-19.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen)

M. and C. v. Romania, 27 september 2011, no. 29032/04.